



Zdravotně
sociální fakulta
Faculty of Health
and Social Sciences

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Rizikové chování spojené s graffiti

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Studijní program:

Sociální politika a sociální práce

Autor: Šárka Boučková

Vedoucí práce: PhDr. Martina Hrušková

České Budějovice 2019

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou/diplomovou práci s názvem Rizikové chování spojené s graffiti jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské/diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby bakalářské/diplomové práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé bakalářské/diplomové práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne

.....

Šárka Boučková

Poděkování

Chtěla bych poděkovat PhDr. Martině Hruškové, Ph.D. za odborné vedení, čas a připomínky, které mi poskytla při zpracovávání bakalářské práce. Dále bych chtěla poděkovat všem komunikačním partnerům za jejich spolupráci.

Abstrakt

V bakalářské práci byla použita metoda kvalitativního výzkumu. Tento výzkum jsem provedla pomocí metody dotazování a polostrukturovaného rozhovoru. Zjištěné informace jsem poté rozdělila do několika trsů na základě jejich podobností.

Cílem této bakalářské práce je zjistit, jakých forem rizikového chování se dopouští tvůrci graffiti.

Cílový soubor tedy jsou sprejeři nad dvacet let, kteří se dlouhodobě graffiti věnují. Sprejeři pochází z celé České Republiky.

V teoretické části se bakalářská práce věnuje právě graffiti subkultuře, kde se tuto subkulturu pokouším popsat, dále se věnuje definování rizikového chování a kriminalitě spojené právě s graffiti. Poslední kapitola se věnuje sociální práci, kde se práce bude věnovat organizacím, které mohou pracovat právě s touto subkulturou.

Výsledky výzkumu nám přinesou komplexní pohled na sprejery a jejich motivaci. Práce se bude věnovat jejich zkušenostem s graffiti a také jejich zkušenostem s rizikovými aktivitami. Dále se bude věnovat tomu, jak byli ti, co se dopustili nelegálního chování, za svoje skutky potrestány, a jestli mají nějaké zkušenosti se sociální prací. Také se zde budu zabývat tím, jestli ve svém okolí mají legální plochy pro graffiti.

Údaje, které tato bakalářská práce přinese, se mohou hodit pro ucelení pohledu na graffiti subkulturu a mohou pomoci při řešení problému, jak s touto komunitou dále pracovat.

Klíčová slova:

subkultura; graffiti; rizikové chování; sociální práce; kriminalita

Abstract

In the bachelor thesis was used qualitative research strategy. This research was conducted by interviewing and semi-structured interview. The data was divided into several cluster based on similarity.

The aim of the bachelor thesis is to find out, which forms of risk behavior graffiti writers committed.

The target file is composed of graffiti writers, who are in this subculture for long period of time. Graffiti writers come from the whole Czech Republic.

In theoretical part is described graffiti subculture, the next part is devoted to definition of risk behavior and criminality connects with graffiti. In the last chapter I tried described social work and in the next part I described organizations, who could work work with this subculture.

The research results provide us complex view on graffiti writers and their motivation. The research is focused on their experiences with graffiti and their experiences with risk activities. The research also describe, how were graffiti writers punished fot their non-legal behavior and if their have some experience with social work. I am also interested if their have legal zones for graffiti.

The research result that the thesis bring may help for better understand graffiti subculture and can help solve the question, how work with this subculture.

Klíčová slova:

subculture; graffiti; risk behavior; social work; criminality

Obsah

Úvod	7
1 Teoretická část	9
1.1 Graffiti subkultura.....	9
1.1.1 Pojem subkultura	9
1.1.2 Historie výzkumu subkultur.....	10
1.1.3 Subkultury v České Republice.....	11
1.1.4 Graffiti	13
1.2.1 Rizikové chování	16
1.2.2 Formy rizikového chování.....	16
1.2.3 Syndrom rizikového chování v dospívání	17
1.2.4 Kriminalita a graffiti	18
1.3.1 Sociální práce	18
1.3.2 Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež	19
1.3.3 Probační a mediační služba	20
2 Cíl práce a výzkumná otázka	22
2.1 Cíl práce.....	22
2.2 Výzkumná otázka	22
3 Metodika.....	23
3.1 Metody a techniky sběru dat.....	23
4 Výsledky	26
5 Diskuze	40
Závěr	44
Seznam použitých zdrojů	45

Úvod

Graffiti je v České Republice velmi populární téma. Z různých médií se dozvídáme, že sprejeři způsobují stamilionové škody na veřejném i soukromém majetku. Tímto trendem obzvláště trpí dopravní podniky a České dráhy. Posprejování celého vlaku nebo metra je jedna z věcí, která může osobě v této subkultuře zajistit respekt. Posprejování cizího majetku je i zakotveno v trestní zákoníku č. 40/2009 Sb. v paragrafu 228, který říká, že pokud osoba poškodí cizí majetek barvou nebo sprejem, může mu být odňata svoboda až na jeden rok a hrozí mu zabavení věci nebo jiný majetkový postih. V roce 2018 bylo registrováno 4 274 případů sprejerství, z toho bylo objasněno pouhých 21,5 %, celkové škody se vyšplhaly do částky 56 606 000 Kč (PČR, © 2019). Pokud způsobí škodu velkého rozsahu může mu být odňata svoboda až na dva roky nebo šest let. Ne všichni sprejeři se ovšem dopouští kriminálních činů či přestupků, někteří z nich svá díla umísťují pouze na legální plochy, kde jim umožní malovat buď město nebo soukromí vlastníci.

Názory na graffiti se ve společnosti liší. Někteří vidí sprejery jenom jako obyčejné vandaly, kteří svými výtvyry zohyzdňují vzhled měst a volají po co největších trestech. Jiná skupina obyvatel zastává názor, že některé výtvyry sprejerů se mohou hodnotit i jako umělecká díla, která zkrášlují jinak nudnou architekturu města. Většina osob se ale shodne na tom, že graffiti na historických budovách a nevkusné „čmáranice“ by měli být potrestány.

Pro téma své bakalářské práce jsem si vybrala Rizikové chování spojené s graffiti, protože mám pocit, že i přes oblíbenost graffiti, je toto téma u nás velmi málo zpracované. Našla jsem jen malý počet českých zdrojů, který se věnuje graffiti v sociálním kontextu a myslím, že si toto téma zaslouží větší pozornost. Dalo by se říci, že graffiti, díky svým znakům, patří mezi rizikové chování. S graffiti ale souvisí i další chování, které může být pro osoby nebezpečné, jak ze zdravotního, tak ze sociálního hlediska. Jsou známy případy, kdy osoba při sprejování utrpěla vážná zranění. Sprejeři se mohou dopouštět nelegálních činů různé povahy, ať už to je právě poškozování cizí věci, nebo právě různé krádeže či agresivní chování.

Tato bakalářská práce bude rozdělena na část teoretickou a praktickou. Teoretická část bude rozdělena na tři kapitoly. První kapitola se bude věnovat graffiti subkultuře, vysvětlí se pojem subkultura, a jak se vlastně subkultury začaly zkoumat, dále si tam přiblížíme téma graffiti, jak vlastně moderní graffiti vzniklo a jak se vyvíjelo v České

Republice. Druhá kapitola bude obsahovat, co to vlastně je rizikové chování, deviantní chování a kriminalitu. Třetí kapitola bude o sociální práci a její organizacím, kteří spolupracují se sprejery.

Praktická část proběhne pomocí kvalitativního výzkumu, který se uskuteční pomocí rozhovoru se sprejery, kteří se graffiti věnují už několik let. K tomuto mi pomohli akce, které se jmenují graffiti jamy, kde se právě sprejeři scházejí a malují na legálních plochách. Cíl této práce bude zjistit, spojení graffiti a rizikového chování. Zajímá mě, jestli se každý sprejer musel dopustit nějaké nelegální aktivity, a jaký to na ně mělo vliv.

1 Teoretická část

1.1 Graffiti subkultura

Graffiti subkultura patří mezi velmi početnou subkulturu. Tento termín pochází z řečtiny a z počátku se tak označovaly nápisy vyškrábané do zdi (Smolík, 2010). Osoby v této subkultuře se označují za writery či sprejery (Smolík, 2010). Objevuje se tady specifická hierarchie, kde writer začíná od označení „toy“ a může se dostat do kategorie „king/queen“ (Smolík, 2010). Stejně jako u ostatních subkultur se i tady používá několik slangových výrazů (např. can, cap, whole train, crew, new school, old school) (Smolík, 2010). „“

1.1.1 Pojem subkultura

Subkultura je skupina, která se odlišuje od převládající kultury svými pravidly, chováním a hlavně životním stylem (Petrušek et al., 1996). Lidem, kteří nejsou součástí dané subkultury, se můžou zdát subkultury zvláštní, záhadné i nebezpečně pro společnost (Haenfler, 2014). Jeví se jim jako bizarní uzavřené světy plné různých tajemství (Haenfler, 2014). Vnímání subkultury většinou společností bývá často neúplné a je založeno na hysterii a neúplných faktů (Haenfler, 2014).

Najít jednotnou definici slova subkultura není možné, a to díky počtu subkultur a jejich rozdílných znaků, právě kvůli velkému množství se definice týkají jednotlivých subkultur (Smolík, 2010). Určitému vymezení tohoto pojmu se ale nedá vyhnout. *Existují dva základní typy definic subkultury. Definice substanční se pokouší vystihnout podstatu subkultury, definice funkcionální, které subkultura plní (Smolík, 2010, s. 31).*

Každá subkultura má svůj vlastní subkulturní styl, který se skládá ze tří navzájem propojených složek: vzhled, vystupování a slang (Hebdige, 2012). Nejvýraznější složkou stylu je právě vzhled, díky svému vzhledu může dát příslušník dané subkultury nejjednodušeji najevo, že je její člen (Janeček, 2011). Styl uvnitř subkultury nemusí být jednotvárný, každá osoba si může vybrat určité elementy ze subkultury a různě je kombinovat (Janeček, 2011).

Jak už je výše zmíněno subkultury mají vlastní vzorce chování, které se většinou sdružují osoby, které mají ve svém životě řeší podobné potíže a z tohoto důvodu mají společný pohled na svět okolo nich (Smolík, 2010). Možnost připojit se k určité subkultuře bývá pro tyto osoby jediná možnost, jak získat vytouženou roli ve společnosti,

členové mají v subkulturách pocit porozumění, subkultura jim poskytuje uspokojení potřeby někam patřit (Smolík, 2010)

1. 1. 2 Historie výzkumu subkultur

Na subkultury bylo nahlíženo jako na skupiny, které jsou delikventní, proto se prvotní výzkumy snažily hlavně o snížení kriminality a do výzkumu se nezapojovali jen sociologové ale i sociální pracovníci a kriminologové (Smolík, 2010).

1. 1. 2. 1 Chicagská škola

Ve 20. letech 20. století začali američtí sociologové na chicagské univerzitě se zkoumáním subkultur (Haenfler, 2014). Zabývali se především deviantním chováním, migrací městským životem a sociálními problémy, které v té době sužovalo Chicago (Haenfler, 2014). Chicagská škola byla zajímavá hlavně tím, že její výzkumníci vyhledávali přímý kontakt s lidmi v jejich přirozeném prostředí (Smolík, 2010).

Tato univerzita studovala subkultury z deviantního hlediska. Subkultura přitahuje osoby, které si připadají vyloučené dominantní kulturou a jsou na dně společnosti (Kolářova, 2011). William F. Whytea ve svém výzkumu ukázal na to, že tyto skupiny mají daný pevný systém pravidel a hodnot, jsou také organizované (Smolík, 2011). Dalším významným představitelem byl Albert Cohen (Smolík, 2011). Ten tvrdil, že subkultury se chovají deviantně proto, že jde o kolektivní přizpůsobení na organizaci společnosti, subkultura je vlastně taková protest proti převládající kultuře. (Smolík, 2010).

1. 1. 2. 2 Birminghamská škola

Dalším důležitým směrem ve studiu subkultur je birminghamská škola ve Velké Británii, hlavně její centrum pro současná kulturní studia (CCCS) (Smolík, 2010).

Subkultury byly označovány jako znak problému s konstrukcí sociálních tříd. (Smolík, 2010). Jedinci se tento problém snaží řešit tím, že vytváří společné identity oddělené od dominantní kultury (Smolík, 2010). Subkultury jsou převážně záležitostí dělnické třídy, tyto osoby se cítí na dně společnosti, a proto začínají odmítat klasický životní styl. (Haenfler, 2014). Podle Hebdige (2012) mohlo za toto rozdělení dělnické třídy změny ve struktuře rodiny, masová média a nova organizace ve školní výuce.

1. 1. 2. 3 Postsubkulturní teorie

Postsubkulturní teorie se zabývá dobou od devadesátých let až do dnes (Smolík, 2010). V předešlých letech se členové subkultury označovali hlavně svým stylem oblečení a vzhledem, v dnešní době může osoba nosit styl oblečení určité subkultury, ale nemusí se považovat za jejího člena (Smolík, 2010). Vzniká velké množství nových stylů a stává se náročnější je zachytit, subkultury se také začínají mezi sebou prolínat, nejsou už tak přesně vymezené a jedinci se můžou řadit k více subkulturám najednou (Smolík, 2010). Jednotlivci tvoří své vlastní styly, méně si osvojují společnou totožnost, soustředí se na jejich vlastní tvořivost, kterou propojují z různých zdrojů a vytváří tak vlastní životní styly (Haenfler, 2014).

1. 1. 3 Subkultury v České Republice

V České Republice se největší rozmach v oblasti subkultur stal po roce 1989 po pádu komunismu (Smolík, 2010). Za dob komunistického režimu byly členové všech subkultur pronásledováni, protože byly označeny jako nepřátelé režimu (Smolík, 2010).

Jednou z nejzajímavějších a prvních českých subkultur je tramping (Janeček, 2013). Tramping je československý unikát, který se objevil na počátku 20. století, a i přede změny politických režimů vydržel do současnosti (Janeček, 2013). Tramping je velmi spjat s přírodou a mezi nejznámější známky trampingu patří jeho písně, které můžeme zařadit do českého folkloru (lidové kultury) a jsou známé celé společnosti (Janeček, 2013).

Přibližně od 70. let 20. století začaly do Československa pronikat hudební subkultury z zahraničí, jako nejznámější můžeme jmenovat punk, skinheads, metal, postupem času se u nás také objevuje hardcore, hip-hop, techno (Janeček, 2013).

Punk subkultura výrazně odmítá většinové normy a společnost, její členové protestují proti fungování dnešního světa (KMENY, 2011). V minulém režimu byli členové této subkultury pronásledováni StB, lidé se museli potají setkávat a punkové kapely měly zakázáno hrát na veřejnosti. toto pronásledování některé osoby nezvládly, utekly z Česka, psychicky se zhroutily nebo se staly závislými na alkoholu a drogách (KMENY, 2011). Po revoluci se situace změnila a punkové kapely mohly hrát na veřejnosti (KMENY, 2011). Punk se začal rozdělovat do naprosto opačných pozic např. některé skupiny se uchýlovaly k extrémní pravici a nacionalismu (Orlík), pak tu byly skupiny, které mířily více doleva (Kritická situace), v dnešním punku najdeme směs různých postojů, názorů a mód (KMENY, 2011).

Metal se u nás objevil přibližně ve stejnou dobu jako punk a stejně jako punk nebyl metal přijat polickým režimem (Smolík, 2010). Členové se ve většině případů snaží zůstat politicky neutrální (Smolík, 2010). Metalová scéna je hodně roztržštěná a metal často proniká i do jiných subkultur, proto je těžké metal popsat (Smolík, 2010). Metalisti jsou často společností viděni jako vyznavači ďábla, jsou odsuzováni za nošení výhradně černého oblečení a výrazných doplňků, také bývají odsuzováni za to, že si nechávají narůst dlouhé vlasy (v dnešní době se objevují i krátké účesy) (Smolík, 2010). O metalistech se mluví jako o konzumentech drog a alkoholu, ale v metalu se objevují i takové směry, které konzumaci těchto látek odmítají (Smolík, 2010).

Skinheads jsou jednou z nejvýraznějších subkultur v České Republice (KMENY, 2011). O skinheads se mluví jako o rasistech (KMENY, 2011). Zvláštností u nás bylo to, že na svém začátku měli velké zastoupení studenti, v ostatních zemích to byli většinou lidé z dělnické třídy (KMENY, 2011). Skinheads se masivně rozšířili hlavně se vznikem skupiny Orlík, ale po nástupu radikálnějších skupin, které výslovně propagovali neonacismus, byl význam této kapely potlačen, ale i přesto se u nás objevují skupiny, které rasismus odmítají (KMENY, 2011). V dnešní době už není subkultura rozšířená jako dříve, ovšem rozšířily se její ultrapravicové myšlenky, nositelé těchto myšlenek se v mnoha případech ke skinheads nehlásí (Smolík, 2010)

Hip hop u nás začal jako malé undergroundová skupina, ale přerostl do obřích rozměrů (KMENY, 2011). Kvůli tomuto masovému růstu se někteří ze starších členů subkultury vzdálili od této subkultury (KMENY, 2011). Hip hop se u nás začal tvarovat v 2. polovině 90. let, do této subkultury patří několik prvků, jako je rap, graffiti, b-boying (druh tanec, známý též jako breaking), DJing (Dj pouští předem nahranou hudbu svému publiku) a beatboxing (napodobování především bubnových zvuků ústy) (Smolík, 2010). S touto subkulturou je silně spojeno užívání návykových látek a násilné chování, jelikož je hip hop spojen s gangy, hlavně v USA jsou známy případy "válek" mezi jednotlivými hip hopovými skupinami, které končily i smrtí (Smolík, 2011).

1. 1. 4 Graffiti

Graffiti ve společnosti existuje už od počátků civilizace. Přes graffiti může osoba vyjádřit své myšlenky a názory (Lovata, Olton, 2015). Graffiti slibuje člověku anonymitu, takže se nemusí bát, jakýkoliv forem odplat nebo trestů, které by mu za jeho názory hrozili, ale zároveň mu slibuje, že si jeho díla všimne okolí (Lovata, Olton, 2015). Většina světových médií vnímá graffiti jako něco negativního, ale vzácně se objevují i vyjádření, která graffiti označují za umění (Lovata, Olton, 2015).

Mezi nejčastější mýty ohledně graffiti patří, že mezi největší množství osob produkující graffiti patří různé pouliční gangy (Ross, 2016). V graffiti subkultuře najdeme často různé umělce (Ross, 2016). Jako nejznámějšího umělce, který se prosadil právě díky graffiti, můžeme uvést Banksyho, jehož díla se nyní vystavují ve světových galeriích (Ross, 2016).

Graffiti je vnímáno jako čistě mužská subkultura (Girl Power, 2018). I uvnitř graffiti subkultury se setkáváme s názory, že graffiti není pro osoby ženského pohlaví, toto se týká zvláště nelegálního graffiti (Girl Power, © 2018). V posledních letech se ale ženy v graffiti stále více angažují (Girl Power, © 2018). Získání respektu jako žena v graffiti komunitě nebývá vůbec jednoduché, na ženy je pohlíženo jako na něco podřadného a setkávají se s názory, že graffiti dělají jenom proto, že touží po pozornosti (Pabón-Colón, 2018). Pokud se na ulici objeví nějaký nový talentovaný umělec všichni automaticky předpokládají, že je tato osoba muž (Pabón-Colón, 2018). Na podporu pohledu na ženy v této komunitě vyšel v roce 2016 dokumentární film *Girl Power*, který se právě zabývá ženami v této subkultuře (Girl Power, © 2018).

1. 1. 4. 1 Historie graffiti

Graffiti tak jak ho známe dnes vzniklo v USA okolo 60. let, začalo se formovat především v New Yorku (Smolík, 2010). První z writerů (tvůrců), který proslavil graffiti byl TAKI 183 (TAKI 183, © 2017). TAKI 183 (vlastním jménem Demetrius) v létě roku 1969 se od svého kamaráda dozvěděl, že někdo v okolí píše svoje jméno a číslo ulice na zeď (TAKI 183, © 2017). Chlapcům to přišlo skvělé a chtěli to také zkusit, a tak se všichni začali podepisovat (TAKI 183, © 2017). Demetrius si vybral přezdívku TAKI a 183 bylo jeho číslo ulice (TAKI 183, © 2017). Poté co dostal práci jako poslíček pro luxusnější firmu se dostal do lepších čtvrtí, kde se také snažil na různých místech podepisovat (TAKI 183, © 2017). Pravděpodobně díky tomuto so ho všiml jeden z reportérů *The New York*

Times a 21. července o něm napsal článek (TAKI 183, © 2017). Díky tomuto se stal legendou moderního graffiti (TAKI 183, © 2017).

Graffiti se stalo oblíbené především u mladších osob afroamerického a hispánského původu žijících v ghettech, proto je graffiti spojováno s hip hopovou kulturou (Smolík, 2010). Na svých počátcích bylo pro writery nejdůležitější množství tagů (jednoduchý podpis), pro writery bylo nejdůležitější mít svůj tag všude, kde se dalo (Smolík, 2010). S rostoucí popularitou a rostoucím počtem writerů, rostla i potřeba se nějak odlišit a do svého tagu vložit i nějaký jedinečný styl (Smolík, 2010).

S rostoucí popularitou také nastal problém kvůli ničení soukromého majetku a společnost požadovala zákazy a omezení (Smolík, 2010). V 80. letech ovšem část společnosti uznala graffiti jako umění a někteří z tvůrců začaly vystavovat svá díla v galeriích (Smolík, 2010).

Do Evropy se graffiti dostalo okolo sedmdesátých a šedesátých let (Smolík, 2010). Za jeho úspěch a rozšíření hlavně mohl rozmach hip hopu (Smolík, 2010). Graffiti se rapidně rozšiřovalo po celém světě a rozmohlo se i tam, kde panovaly úplně jiné podmínky než v sedmdesátých letech v New Yorku (Smolík, 2010).

1. 1. 4. 2 Vývoj graffiti v České Republice

Graffiti se v České Republice začalo rozšiřovat po roce 1989 (Overstreet, 2006). Za prvního českého writera se považuje MANIAC z Ostravy, který začal psát na zdi přibližně v roce 1987 (Overstreet, 2006). V té době na ulicích převládala šedá barva a on chtěl ulice oživit barvami (Overstreet, 2006). V té době ještě o pojmu graffiti neměl vůbec žádné tušení (Overstreet, 2006). V roce 1990 společně s KAGOTEM zakládá crew ZDG a brzy se k nim připojí i další (Overstreet, 2006). V této době ještě nepociťovala společnost ke graffiti odpor, po pádu komunismu lidé byli otevření novým věcem (Overstreet, 2006).

Dalším městem, kde se začalo objevovat graffiti byla Praha (Overstreet, 2006). První pražská crew se jmenoval CBS (Overstreet, 2006). Graffiti a rap pro ně bylo znak nového začátku a změny ve společnosti (Overstreet, 2006). Postupně si graffiti začalo všimát více lidí a začínalo se objevovat skoro ve všech městech (Overstreet, 2006). Na rozdíl od sousedních států, kde graffiti drželo vzoru z USA, u nás bylo více intuitivní (Overstreet, 2006).

V roce 1990 vznikla díky MANICOVI v České Republice první graffiti zóna (Overstreet, 2006). Tato zóna se nachází v Ostravě a propojuje autobusové nádraží a tramvajové spoje (Overstreet, 2006). MANIACOVI se na tomto místě podařilo namalovat svoji věc, jeho dílo sice po pár dnech odstranili, ale lidé si toho všimli a začali tam chodit malovat (Overstreet, 2006).

Jedno z nejdůležitějších jmen u tématu vývoje graffiti v České Republice je POIS, který založil TCP crew (Overstreet, 2006). POIS začínal jako bezvýznamný nováček, ale díky neúprosné rychlosti, za chvíli zastínil i známé sprejery (Overstreet, 2006). Podle mnohých se jedná za krále české scény, dokonce si vysloužil i členství v crew ze San Franciska a jeho crew je brána jako symbol první graffiti generace (Overstreet, 2006).

Se stále větší popularitou graffiti rostla i pozornost policie (Overstreet, 2006). V tomto ohledu byly rozdíly mezi Ostravou a Prahou obrovské (Overstreet, 2006). V Ostravě byla situace velmi napjatá (Overstreet, 2006). Situace se vyhroutil, když si jednoho večera odvezli MANIACA a dalšího sprejera KAGOTA na služebnu, použili proti nim slzný sprej, jednoho připoutali k topení a druhého odtáhli a zmlátili, jeden reportér jim slíbil, že o tom napíše článek, ale potřebovali důkazy, lékař jim z neznámého důvodu odmítl vydat lékařskou zprávu (Overstreet, 2006). Tímto mezi policií a sprejery vznikl konflikt, MANIAC a KAGOT jim sprejovali na budovy ničili auta, policie si tohle nechtěla nechat líbit a šli po nich, zaměřili se hlavně na KAGOTA, kterého několikrát zbili i bez toho, aby proti němu měli jakékoliv důkazy, ten nakonec kvůli tomuto skončil v psychiatrické léčebně (Overstreet, 2006). V Praze bylo graffiti přijímáno pozitivně i veřejností a s policií nebyli větší konflikty (Overstreet, 2006).

S rozmachem graffiti se začali i vyostřovat vztahy uvnitř graffiti subkultury (Overstreet, 2006). Ze začátku byly vztahy ve většině případů přátelské, sprejeři byli rádi, že existuje více lidí se stejným zájmem (Overstreet, 2006). Jak se na ulicích začalo objevovat čím dál větší množství „toyů“ (začátečníci nebo ti, kteří nemají respekt), sprejeři, kteří se v tomto okruhu pohybovali déle, začínali být z tohoto otrávení a naštvání (Overstreet, 2006). Pražská „crew“ NNK, ke které patřili POIS a například ještě rapper Vladimír 518, situaci řešila tak, že tyto „toye“ mlátili a obírali o spreje (Overstreet, 2006). Tenhle postup se rozmohl a přerostl do větších rozměrů a některé osoby, takto nepřepadávala jenom „toye“, ale každého, kdo byl slabší, většinou za účelem získání sprejů zadarmo (Overstreet, 2006). Postupem času tenhle způsob začal opadávat a v dnešní době se sice toto stále objevuje, ale v daleko menším množství (Overstreet, 2006).

1. 2. 1 Rizikové chování

Termín rizikové chování označuje velkou škálu různého chování, u kterého daná osoba neohrožuje jen sebe, ale může ohrozit i ostatní (Jedlička a kol., 2015). Újma může být povahy tělesné, materiální, psychické a sociální (Jedlička a kol., 2015). Nemusí se jednat o nelegální chování, společnost jedince za toto chování nemusí odsuzovat (Jedlička a kol., 2015). Dále Jedlička (2015) uvádí, že rizikové chování může sloužit jako upozornění možného vzniku deviací a sociálních patologií.

Deviace je termín, který se používá, když se něco odchýlí od normy (Munková, 2013). Norma je označení očekávaného chování ve společnosti, jejíž dodržování může být vynuceno zákonem, jedná se i o různé tradice a zvyklosti, jejichž porušení může vést až k vyloučení ze společnosti (Munková, 2013). Deviace je povahy pozitivní (abstinence) a negativní (užívání drog) (Munková, 2013).

Sociální patologie označuje souhrn nežádoucích jevů ve společnosti (Firstová, 2014). Společnost se těchto jevů snaží zbavit nebo jejich výskyt alespoň omezit (Firstová, 2014).

Termíny rizikové chování a sociálně patologické jevy se můžou překrývat i v odborných textech (Mousová, Duplinský, © 2007). Rizikové chování se jeví jako něco méně závažného než patologické jevy (Mousová, Duplinský, © 2007). Tento termín není tolik stigmatizující a nenese sebou různé předsudky a stereotypy jako právě patologické chování (Mousová, Duplinský, © 2007). Pokud jedincovo chování označíme jako patologické, může se u něj toto chování ještě rozvinout (Mousová, Duplinský, © 2007). Sociální patologie se užívá spíše v případech, kde z chování jedince vyplývá větší společenská závažnost (Mousová, Duplinský, © 2007).

1. 2. 2 Formy rizikového chování

U nejzákladnějšího rozdělení můžeme rozdělit rizikové chování do forem jako záškoláctví, šikana a extrémní projevy agrese, extrémní rizikové sporty a rizikové chování v dopravě, rasismus a xenofobie, působení sekt, sexuální rizikové chování, závislosti (Miofský, 2010).

U komplexnějšího rozdělení můžeme rizikové chování rozdělit do těchto kategorií:

- *interpersonální agresivní chování (násilné chování, šikana, rasová nesnášenlivost, extremismus)*
- *delikventní chování ve vztahu k hmotnému majetku (krádeže, vandalismus, sprejerství)*

- *rizikové zdravotní návyky (pití alkoholu, kouření, užívání drog, nezdravé stravovací návyky)*
 - *sexuální chování (předčasné zahájení sexuálního života, nechráněný pohlavní styk, promiskuita)*
 - *rizikové chování ve vztahu k společenským institucím (záškoláctví)*
 - *prepatologické hráčství*
 - *rizikové sportovní aktivity (adrenalinové, extrémní sporty)*
- (Širůčková, 2010, s. 30)

1. 2. 3 Syndrom rizikového chování v dospívání

Rizikové chování se nejběžněji objevuje okolo dospívání (Širůčková, 2010). Uvádí se, že až okolo 50 % dospívajících se dopustí nějaké formy rizikové chování (Sobotková et al., 2014). Tímto jevem se zabýval v sedmdesátých letech profesor Jessor (Kabíček et al., 2014). Během dospívání si jedinec vytváří osobní identitu, vytváří vlastní žebříček hodnot a snaží se objevit své vlastní já. (Echazu, Nocetti, 2019). Tento syndrom jedinci pomáhá při vývojových potížích, kompenzuje mu něco, co zrovna postrádá (Kabíček et al., 2014). Znaky syndromu můžeme rozdělit do tří hlavních kategorií: nadměrné užívání návykových látek (většina dospívajících nikdy nebrala látku o samotě, motivací bývá zařazení do společnosti), projevy v psychosociální oblasti (agresivita, delikvence, sebepoškozování, zranění způsobené riskováním), sexuální život (předčasný začátek sexuálního života, promiskuita) (Kabíček et al., 2014).

U vzniku syndromu rizikového chování v dospívání se objevují rizikové a ochranné faktory (Kabíček et al., 2014). Protektivní faktory mohou zapříčinit to, že se s experimentováním s rizikovým chováním nevyvine tento syndrom (Kabíček et al., 2014). U dospívajících, kteří jsou ve ohrožení touto problematikou, se díky existenci protektivních faktorů, nemusí syndrom rizikového chování vyvinout (Kabíček et al., 2014). Mezi rizikové faktory například patří dysfunkční rodina, chudoba, nekvalitní vzory v okolí, ADHD, poruchy chování (Kabíček et al., 2014). Protektivní faktory mohou být: kvalitní školství, legislativa, vhodní přátelé (Kabíček et al., 2014).

V České Republice je prevence rizikového chování soustředěna hlavně ve školství (Kabíček et al., © 2010). V posledních letech se začala objevovat metoda, kdy lékař vede individuální rozhovor s jedincem, který užívá návykové látky (Kabíček et al., © 2010).

V přátelském prostředí se tito dospívají dokážou otevřít a rozmluvit o svého problémech s návykovými látkami (Kabíček et al., © 2010).

1. 2. 4 Kriminalita a graffiti

Kriminalita je podle právníckého chápání počet spáchaných trestných činů na určitém území za určitou dobu (Svatoš, 2012). Kriminalitu můžeme dělit na: zjevnou (registrovanou) (objevuje se ve statistikách), latentní (orgány činné v trestním řízení se o této kriminalitě nedozvěděli a není tedy započítána ve statistikách), skutečná (obsahuje latentní a registrovanou) (Valerián, Aufart, 2011).

Jak už bylo výše uvedeno sprejerství je obsaženo v zákoně č. 40/2009 Sb. § 228. Za sprejerství se může pachatel dostat až do vězení, ve většině případů ale pachatel odejde s alternativním trestem. Sprejerství se hodnotí jako přečin. Alternativní tresty jsou tresty, které nahrazují odnětí svobody (Matoušek, Matoušková, 2011). Pachateli nařizují jiná omezení a povinnosti (Matoušek, Matoušková, 2011). Tyto tresty se snaží o nápravu trestného činu, ale i o nápravu pachatele (Matoušek, Matoušková, 2011).

Graffiti má u nás velmi malou objasněnost, většinou se počet objasněných případů drží okolo 20 % ročně (PČR, © 2019). Pokud se ovšem podíváme na rozdělení pachatelů dle věku, můžeme si všimnout, že ubývá nezletilých pachatelů. Zatímco v roce 2008 bylo 58 % pachatelů nezletilých, v roce 2017 to bylo pouze 22 % (PČR, © 2019). Pachatelé sprejerství jsou také z většiny případů prvotrestaný jedinci (PČR, © 2019).

1. 3. 1 Sociální práce

Podle Mezinárodní federace sociálních pracovníků (© 2019) je sociální práce činnost, která má podpořit sociální změny a rozvoj, osamostatnit lidi a posílit jejich solidaritu, má zapojit lidi a struktury o snahu řešení životních problému a zlepšit blahobyt. Definice také uvádí zásady sociální práce, mezi které patří sociální spravedlnost, lidská práva, kolektivní odpovědnost a respekt k rozmanitosti.

Sociální práce se v České Republice objevuje jako disciplína s vlastními postupy ve 20. století (Matoušek, 2012). Dříve byla spojena s církví a charitativní činností (Matoušek, 2012). Po nástupu komunismu se u nás sociální práce přestala vyvíjet, komunistická ideologie věřila tomu, že po vymýcení třídních rozdílů sociální problémy ze společnosti zmizí (Matoušek, 2012). Stát v této době také převzal všechny charitativní ústavy, domovy pro děti a ostatní zařízení (Matoušek, 2012). Dále se zrušily sociální pojišťovny a existovala pouze Ústřední národní pojišťovna (Matoušek, 2012). Sociální

problémy byly označovány jako nemoci a řešení většinou bylo prováděno tak, že tyto „nemocné osoby“ se léčily institucionální formou (zavření do psychiatrických léčen) (Matoušek, 2012). Sociální práce byla propojena se zdravotní sférou (Matoušek, 2012). Po roce 1989 byl tento systém kritizován (Matoušek, 2012). Začaly se objevovat nové přístupy a metody, vnikly nové organizace sociálních služeb (Matoušek, 2012). Po pádu komunismu se také objevily nové sociální problémy (nezaměstnanost) (Matoušek, 2012).

Cílové skupiny sociální práce můžeme nalézt v novém zákoně o sociální práci (Gulová, 2011). Hlavně sem můžeme zařadit osoby v nepříznivé životní situaci, osoby, které mají kvůli věku, zdravotnímu stavu, špatnému psychickému stavu sníženou soběstačnost v základních životních dovednostech (Gulová, 2011). Dále se jedná o osoby bez příštěří (Gulová, 2011). Mezi velké množství klientů sociální práce patří osoby ohrožené životními způsoby, které vedou ke konfliktu ve společnosti (např. závislosti) (Gulová, 2011). Do další skupiny, kterou sem můžeme zařadit, patří děti, u kterých je ohrožen jejich vývoj, zejména jde o děti jejichž rodiče, mají z nějakého důvodu sníženou schopnost postarat se o ně (Gulová, 2011). Další skupinou jsou osoby, v jejichž osobním životě se objevila vážná krizová situace a nejsou ji sami schopni zvládnout (Gulová, 2011).

Další kapitoly se budou věnovat tomu, jaké sociální služby by mohly pomoci prevenci sprejství a jaké služby pracují se sprejery, kteří se při sprejování dopustili nelegálního činu.

1. 3. 2 Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež

Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež se začala formovat v 90. letech 20. století (Zemanová, Dolejš, 2015). Na vzniku a utváření nízkoprahových zařízení se hlavně podíleli Petr Klíma, Jiří Staníček a Aleš Herzog (Zemanová, Dolejš, 2015). Tato služba je jediná, která je cílená pouze pro dospívající (Zemanová, Dolejš, 2015).

Podle zákona 108/2006 Sb. se služby nízkoprahových zařízení pro děti a mládež nabízejí dětem ve věku od 6 do 26 let, které jsou ohroženy společensky nežádoucími jevy. Tyto služby se provádí a ambulantní a terénní formou a mohou být prováděny anonymně.

Nízkoprahová zařízení mají několik dílčích cílů. Snaží se snížit zdravotní a sociální rizika, které hrozí kvůli rizikovému chování klienta (Klíma, 2004). Pokouší se, co nejvíce snížit vznik mezilidských konfliktů, může jít například o konflikt mezi klientem a jeho rodičem (Klíma, 2004). Nízkoprahová zařízení mají zajišťovat odborné řešení problémů, zvláště jejich identifikaci a snahu o přijetí problému klientem (mnoho nezralých jedinců

popírá výskyt potíží) (Klíma, 2004). Služby by měly snižovat nebezpečí sekundární deviace a patologizace, snaží se zamezit labellingu (nálepkování), může se jednat členy různých subkultur, které jsou označovány jako vandalové či feťáci (Klíma, 2004). Snaží se o stabilizaci nepříznivé situace a o rozšíření životních možností (Klíma, 2004).

Tyto zařízení většinou při práci s klientem střídají pomoc a kontrolu (Babická, 2008). Tyto změny v přístupu mohou nastat jak v dlouhodobém období, kdy klient navštěvuje službu, tak během jednoho rozhovoru (Babická, © 2008). V nízkoprahových zařízení se setkáváme s různými druhy intervencí:

- výchovná intervence – používá se hlavně na začátku, kdy pracovník představuje klientovi normy a pravidla zařízení a dohlíží nad jejich dodržování, také v pozdějších fázích vztahu mezi klientem a pracovníkem se objevuje výchova, kdy pracovník představuje normy společnosti, pokud je chování klienta pro společnost nepřijatelné
- motivující intervence – klienti většinou necítí potřebu něco ve svém způsobu života změnit, pokud klient uvažuje o změně pracovník by neměl přicházet už s konkrétním řešením, měly by probíhat intervence, kdy si klient uvědomí následky svého rizikového chování a začne cítit potřebu toto chování změnit, pracovník by měl kontrolovat klientovu motivaci a jeho postoje a názory
- podpůrné interakce – klienti často chtějí po pracovníkovi, aby si vyslechl jeho problémy, u kterých neočekává změnu, chce pouze někoho, s kým by své problémy mohl sdílet, pracovník by měl klientovi problémy přijmout a poskytnout mu oporu, vztah mezi nimi by měl být rovnocenný
- pomáhající interakce – podléhá klientově objednavce, pomoc může být poskytnutí poradentství nebo třeba doprovodem do institucí, služba musí být poskytována v zájmu klienta a s jeho souhlasem, dojednávání souhlasu může být časově náročné, ale aby se stále jednalo o pomoc je nezbytné, tento přístup je daleko užitečnější než nařízení klientovi, co má dělat (Babická, © 2008).

1. 3. 3 Probační a mediační služba

Podle zákona 257/2000 Sb. o probační a mediační službě probace kontroluje výkon trestu, který není spojený s odnětím svobody, dohlíží nad obviněným, sleduje chování odsouzeného ve zkušební době podmíněného propuštění, probace také nabízí obviněnému individuální pomoc a působí na něj, aby vedl řádný život. Dále zákon uvádí,

že mediace je mimosoudní zprostředkování řešení sporu mezi obviněným a poškozeným a také činnost, která směřuje k urovnání konfliktu mezi těmito dvěma subjekty, může být použita pouze v případě, že obě dvě strany souhlasí.

Probační a mediační služba pracuje jak s dospělými pachateli, tak s mladistvými a dětmi do 15 let (Kroftová, Ouředníčková, 2010). Činnost s klientem může začít, pokud službu kontaktuje sám nebo je podán podnět policejním orgánem, státním zástupcem nebo soudcem (Kroftová, Ouředníčková, 2010).

Služba vychází z pojetí restorativní spravedlnosti (uzdravit, obnovit) (Kroftová, Ouředníčková, 2010). Tento přístup usiluje o podporu odpovědnosti obviněného za řešení situace a snaží se zapojit pachatele a poškozeného do procesu řešení (Kroftová, Ouředníčková, 2010).

Probační a mediační služba má tři základní cíle. Snaží se o integraci obviněného do společnosti, obnovuje respekt pachatele k právnímu řádu (Kroftová, Ouředníčková, 2010). Participuje poškozeného v procesu odškodnění a chce zvýšit důvěru v právní systém (Kroftová, Ouředníčková, 2010). Probační a mediační služba má za úkol ochranu společnosti pomocí řešení skutečností spojených s trestním řízením a zajištěním, že budou alternativní tresty vykonány (Kroftová, Ouředníčková, 2010).

Při výkonu se používají hlavně individuální metody práce s obviněným i poškozeným (Kroftová, Ouředníčková, 2010). V průběhu mediace fungují pracovníci jako zprostředkovatelé setkání obou stran (Kroftová, Ouředníčková, 2010). Pracovníci také koordinují práci s klientem (Kroftová, Ouředníčková, 2010). Činnost probační a mediační služby se dělá na přípravné řízení, řízení před soudem, probaci, obecně prospěšné práce, paroli (Kroftová, Ouředníčková, 2010).

2 Cíl práce a výzkumná otázka

2.1 Cíl práce

Cíl: Zjistit jakého rizikového chování se dopustili tvůrci graffiti

V této bakalářské práci bych se chtěla pokusit zjistit, jak je graffiti spojeno s rizikovým chováním. Na graffiti je značnou částí společnosti nahlíženo jako na negativní věc spojenou s nelegální činností. Na sprejery se ve společnosti pohlíží jako na vandaly, kteří pouze poškozují cizí majetek nevkusnými nápisy. Chtěla bych zjistit, kdy s graffiti začali, jestli jim to přináší problémy v jejich životě. Budu se zabývat tím, jaké mají zkušenosti s policií, jestli byli někdy trestně stíhaní a jaké tresty dostali nebo jim hrozí.

2.2 Výzkumná otázka

Pro účely splnění cíle jsem si vybrala tuto výzkumnou otázku.

Výzkumná otázka: Jakých forem rizikového chování se dopustili tvůrci graffiti?

3 Metodika

3.1 *Metody a techniky sběru dat*

Pro zpracování své bakalářské práce jsem se rozhodla pro kvalitativní průzkum, který se dle mého názoru nejvíce hodí pro danou problematiku.

Kvalitativní výzkum se zaměřuje na hlubší zkoumání problematiky, jevy zachycuje v jejich přirozeném prostředí a hodí se spíše pro menší skupiny, jako jsou subkultura nebo třída ve škole (Hendl, 2016). U kvalitativního výzkumu se ze začátku netvoří žádné hypotézy, prvně se zde posbírání uspokojivé množství informací, u kterých potom hledáme společné podobnosti (Švaříček et al., 2014).

Pro hledání respondentů jsem použila metodu sněhové koule (snowballing). Tato metoda se hodí pro skupiny, ke kterým je těžší přístup (Mioviský, 2006). Zahájení této metody vypadá tak, že se obrátíme na osoby, které splňují daná kritéria, tyto osoby jsou potom dále požádány, aby nám daly kontakt na další osoby, tento proces se opakuje, dokud nezačne opakovat (Mioviský, 2006).

Při výzkumu jsem použila metodu dotazování a jako technika byl použit polostrukturovaný rozhovor.

Rozhovor se řadí mezi nejsložitější ale zároveň nejvýnosnější metodou výzkumu (Mioviský, 2006). Rozhovor bývá zpravidla prováděn jednou nebo maximálně třemi osobami (Mioviský, 2006). Tato metoda je rozdělena do dvou částí, kterými jsou otázky a odpovědi (Mioviský, 2006). Důležitým požadavkem je vnější prostředí a chování tazatele (Mioviský, 2006). Tyto faktory dokážou ovlivnit témata a průběh samotného rozhovoru, je důležité, aby se odpovídající cítil uvolněně (Mioviský, 2006). Typy rozhovorů můžeme dělit do tří kategorií: nestrukturovaný rozhovor, polostrukturovaný rozhovor, strukturovaný rozhovor (Mioviský, 2006).

Polostrukturovaný rozhovor je nejrozšířenější technika (Mioviský, 2006). U tohoto rozhovoru se vytvoříme osnovu, která je pro nás závazná, máme zde tedy závazné jádro otázek, které chceme s odpovídajícím probrat (Mioviský, 2006). Specifikujeme si zde otázky, na které se chceme ptát, při rozhovoru si poté můžeme odpovídajícího zeptat, co tou odpovědí myslel, ověřujeme si, zda jsem to celé správně pochopili (Mioviský, 2006).

3.2 Charakteristika cílového souboru

Cílový soubor představují osoby, které se dlouhodobě a aktivně věnují graffiti. Do této subkultury patří převážně osoby mužského pohlaví, pro můj výzkum se mi nabídla ale i jedna žena. Nakonec jsem vyzpovídala skupinu šesti respondentů okolo 20 až 35 let. Tito respondenti pocházeli z různých míst v České Republice.

Komunikační partnery pro můj výzkum hledala zejména na akcích pojmenovaných graffiti jamy. Graffiti jamy jsou akce, kde se sejde velké množství sprejerů a společně malují na legálních plochách. Tyto akce se konají po celé České Republice.

Rozhovory jsem dělala individuální formou. S komunikačními partnery jsem si domluvila čas a místo rozhovoru. Pro rozhovory jsem chtěla vybrat nějaké klidné a přátelské prostředí, kde by se respondenti cítili příjemně a nebyli nervózní. Domluvila jsem se s nimi, že se sejdem v různých hospodách a dva z nich mě pozvali i k sobě domů.

Dotazované osoby jsem poučila, že rozhovor bude zcela anonymní a nikde neuvedu jejich jména ani nezobrazím fotku s jejich obličejí. Dále jsem jim sdělila k čemu tyto rozhovory potřebuji a krátce popsala, o čem moje bakalářská práce pojednává.

3.3 Vlastní realizace výzkumu

Než jsem začala s vlastním výzkumem požádala jsem jednoho ze svých známých, aby mě seznámil právě s někým z této subkultury. S ním jsem právě šla na jednu z graffiti akcí, kde mi představil pár lidí, kteří mě potom navedli na další osoby.

Při rozhovoru jsem měla několik pevně daných otázek, které jsem položila všem respondentům s poté jsem se každého z nich doptávala na různé další otázky, které mi pomohli doplnit chybějící informace a lépe pochopit dané skutečnosti.

Když jsem se respondentů zeptala, jestli by jim nevadilo, kdybych si náš společný rozhovor nahrála, většina z nich byla z této myšlenky velmi nervózní a nebylo jim to vůbec příjemné. Jelikož jsem nechtěla, aby byli odpovídající po celý náš rozhovor neklidní. Domluvila jsem se s nimi, že si budu rozhovor pouze zapisovat. Respondenti mi v tomto vyšli vstříc a mluvili pomalu, pokud jsem si něco nestíhala zapsat, vše mi zopakovali. Jelikož byly dotazované osoby okolo mého věku, byly rozhovory vedeny v přátelské a neformální atmosféře, i když zpočátku někteří z nich byli nervózní a nevěděli, co od tohoto setkání očekávat.

Ze začátku rozhovoru mě zajímaly jejich osobní informace, jako byl jejich věk a dokončené poslední vzdělání. Dále mě zajímalo, kdy s graffiti začali a jak se k němu vůbec dostali, také mě zajímala jejich motivace, proč to vůbec dělají a co je na tom

naplňuje. Zajímala jsem se také o to, co na to říká jejich rodina a okolí, jestli se někdy setkali kvůli graffiti s nějakým typem předsudků. Ptala jsem se jich na jejich názor na legální plochy, jestli tyto místa ke sprejování využívají nebo jestli radši chodí na nelegální místa.

V další části rozhovoru jsme se vyptávala hlavně na otázky zaměřené na různé rizikové chování a sociálně patologické jevy. Zajímala jsem se o to, jací byli ve škole studenti a jestli měli problémy s chováním. Také mě zajímalo, jestli někdy museli třeba krást kvůli sprejování, jelikož ceny za spreje jsou velmi drahé. Zajímala jsem se o jejich vztah k měkkým a tvrdým drogám, vyptávala jsem se jich na to, jaká mají vztah k alkoholu, jestli někdy vyzkoušeli marihuanu nebo jiné lehčí látky a jestli mají nějaké zkušenosti s tvrdými drogami jako je pervitin a kokain.

V poslední části rozhovoru jsem se zaměřila na jejich zkušenosti s policií, jestli se někdy dostali do kontaktu s policií kvůli graffiti a jestli jim byly uloženy nějaké tresty. U trestů jsem se vyptávala na jejich typ.

Pro analýzu výsledků, které jsem zjistila během rozhovorů, jsem použila metodu vytváření trsů. Tato metoda se používá k tomu, abychom určité výroky zařadili podle určitých podobností (Miovský, 2006). Každý trs je spojen s určitým společným znakem (Miovský, 2006). Princip této metody je srovnání a shlukování zjištěných skutečností (Miovský, 2006). Zjištěné údaje od respondentů, jsem shromáždila do 9 trsů.

4 Výsledky

Tabulka 1: výzkumný soubor

	Pohlaví	Věk	Dokončené vzdělání	Rodinný stav
1	Muž	31	SOU	Svobodný
2	Muž	22	SOU (nástavba)	Svobodný
3	Muž	25	SŠ	Svobodný
4	Muž	35	VŠ	Svobodný
5	Muž	20	SOU	svobodný
6	Žena	24	SŠ	svobodný

(zdroj: vlastní výzkum)

V první tabulce jsou zaznamenány základní informace o komunikačních partnerech. Výzkum byl prováděn na šesti osobách, jejichž věk se pohyboval okolo 20 až 35 let. Z těchto osob byla pouze jedna osoba ženského pohlaví. Věkové rozmezí respondentů se dá tím, že většina sprejerů začíná se svými pokusy o sprejování přibližně okolo 12–15let věku a velký počet z nich končí s aktivní sprejováním v dospělosti.

V mnoho ohledech se jsou dotazované osoby velmi podobné. Všichni komunikační partneři jsou svobodní, i když někteří z nich dlouhodobě udržují vztah, nikdo z nich se do sňatku výrazně nežene. Všichni respondenti mají dokončení alespoň střední vzdělání. Zde se objevují ještě dvě výjimky, kde respondent č. 4 vystudoval vysokou školu v oboru grafika. Respondent č. 2 prvně vystudoval obor kuchař-číšník, avšak po úspěšném dokončení se rozhodl, že si udělá nástavbu v oboru autolakýrník. Respondent č. 4 uvedl: „Po dokončení gymplu jsem ze začátku nechtěl dál studovat a dva roky jsem se jen flákal a střídal práce, pak jsem se rozhodl, že už to takhle dál nejde, rozhodl jsem se podat pár přihlášek a nakonec mi to vyšlo, myslím, že to bylo jedno z nejlepších rozhodnutí, co jsem udělal.“ U ostatních převládal názor, že je škola zbytečná a nic důležitého jim nepřinesla. Respondent 1 na otázku ohledně vzdělání odpověděl: „Učňák byl pro mě naprostá ztráta času, prvně jsem studoval kuchaře-číšníka, tady jsem měl problémy kvůli chování, potom co mě přistihli, jak jsem na praxi prodával hulení, tak mě vyhodili, tak jsem přešel na

truhláře, sice mě to vůbec nebavilo, ale nakonec jsem to dokončil, v životě to sice dělat nebudu, už jen z důvodu, že neznám truhláře, který by měl všechny prsty, tak teďka makám různě po fabrikách, občas se mnou sice mladá řeší, jestli nechci zkusit zase školu. Chvilku o tom přemýšlím, ale po čase to zavrhnou, protože už se vážně nechci vrátit.“

Graffiti se u nás věnuje je malý počet žen, tak mě zajímalo, jaký je být součástí komunity, kde značně převládá mužské pohlaví. Komunikační partnerka uvedla: *„Vím, že když jsem začínala, tak jsem se často setkávala s názory, že jsem pouze nějaká děvka, co touží po pozornosti, teď už je to lepší, i když se občas nějaké kokot objeví, většinou to tvrdí mladí toyové, takže mě jejich názor vůbec nezajímá“*

Tabulka 2 – Trs 1- Doba začátku realizace graffiti

	Základní škola	Střední škola
1	X	
2	X	
3		X
4	X	
5	X	
6	X	

(Zdroj: vlastní výzkum)

Na začátku rozhovoru jsem se pokoušela zjistit, kdy s graffiti začali, z trsu 1 můžeme zjistit, že je začátek s graffiti je u respondentů velmi podobný, až na jednoho kom. partnera, uvedli, že začali na základní škole mezi 12-15 let. Pro příklad si můžeme uvést výrok partnera č. 5: *„Pamatuju si, jak jsem se jako přibližně asi 13letej, začal s prvníma pokusy o graffiti, vidával jsem to na ulicích a říkal si, jak ti týpci jsou hustý a chtěl jsem taky vypadat strašně tvrdě, tak jsem si našel netu graffiti abecedu a vo hodinách jsem se jí pokoušel napodobit, přišel jsem si jak nějaký gangster (smích). Jednou jsme se z kámošema rozhodli, že zkusíme ulici, tak jsme si někde v Baumaxu koupili shitský spreje a v noci zdrhli z baráku. Kdybych se dneska potkal, pravděpodobně bych si dal do držky. (smích) V té době nám to ale přišlo neskutečný a připadali jsme si jak ti nejlepší na světě.“* Toto bylo u všech až na jednoho respondenta velmi podobné.

Kom. partner č. 3 začal sprejovat až na střední uměleckoprůmyslové škole, o graffiti už před tím slyšel, ale nějak mu nevěnoval pozornost, začal se o něj zajímat až právě na

střední, kde bydlel na internátu. „Když jsem začal studovat na střední uměleckoprůmyslové škole, seznámil jsem se tu s lidmi, kteří se tomu už nějakou dobu věnovali, tak jsem si prohlížel jejich skici a později jsem se pokusil, taky něco namalovat, potom mě vzali na legál a nějak mě to chytlo.“

Důvod, proč většina lidí začíná s graffiti okolo tohoto roku života může být ten, že v tomto období se děti snaží napodobovat své idoly a vzory. Začínají se vzpírat proti autoritám a hledají místo, kam by mohly patřit. Graffiti jim v tomto ohledu dává příležitost. Zapojí se do subkultury, kde si najdou nové přátele. Mohou zde volně vyjádřit jejich názory, protest proti společnosti, ve které žijí. Také zde nachází osoby, které obdivují a snaží se být jako oni a získat jejich respekt.

Tabulka 3 – Trs 2 – Motivace ke sprejerství

	Možnost se vyjádřit	Adrenalin	Přátelé
1	X	X	X
2	X		X
3	X	X	X
4	X	X	X
5	X	X	X
6	X	X	X

(Zdroj: vlastní výzkum)

Trs 2 se věnuje motivaci sprejerů, co je vlastně vede k tomu, aby dělali to, co dělají. Všichni komunikační partneři se shodli na tom, že je pro ně důležitá možnost se vyjádřit. Graffiti je pro ně prostředek, kde můžou vyjádřit své názory a kreativitu. Jejich díla má možnost vidět mnoho lidí, ale zároveň jsou před většinovou společností anonymní, takže se nemusí bát následků za to, co namalují. Graffiti jim přineslo spoustu nových známých a přátel se stejnými zájmy. Většina z nich se shodla na tom, že když sprejovali tam, kde neměli být to pro ně neuvěřitelný zážitek. Pro některé z nich se tento adrenalin stal drogou a chtěli zažívat znovu ty pocity, kdy si nebyli jistí, jestli jim to dneska znova vyjde a jestli je náhodou nechytí. Měli naplánované nejlepší způsoby útěků z míst, kde právě sprejovali. Kom. partner 4 řekl: „*Ted' už jsem na tyhle ty věci sice starej, ale pamatuju si doby, kdy jsme sbalili s lidma barvy a vyrazili třeba na vlak. Ty pocity byly neuvěřitelný, všechni se v člověku mísilo a připadal si neuvěřitelně naživu. S těmahle akcema jsem sice*

už před pár lety přestal a teď sprejuju jenom na legálech a občas třeba nějaký zakázky, ale někdy se přistihnu u toho, že myslím, jak mi tyhle adrenalinový zážitky chybí. “

Jediná výjimka zde byla u kom. partnera č. 3, který nikdy nedělal nelegální graffiti. *„Já se na graffiti dívám jinak než většina ostatních, pro mě to vždy byla jen umělecká záležitost. Nikdy jsem neměl potřeby, v noci chodit po městě a všude sprejovat, mám rád, když na své věci mám dostatek času a chci doladit každý detail, asi by mě zabilo, kdybych uprostřed malování, musel utýct a nechat to nedodělaný. (smích) “*

Tabulka 4 – Trs 3 – Legální nebo nelegální plochy využívané ke sprejerství

	Legální plochy	Obojí
1		X
2		X
3	X	
4		X
5		X
6		X

(Zdroj: vlastní výzkum)

Trs 3 zobrazuje zkušenosti dotazovaných s legálními a nelegálními plochami. Zajímalo mě, jestli všichni dotazovaná měli zkušenosti i s nelegálními.

Z výsledků si můžeme všimnout, že skoro všichni někdy v životě sprejovali na místech, kde neměli. Kom. partner 2 řekl: *„Já sprejuju na obou místech, většinou po každý, když jdu večer někam ven, tak mám u sebe alespoň tagovku nebo plechovku, aspoň jednou do měsíce se s kámošema domluvíme na nějakou větší akci, když se udělá pěkně, tak se občas sejdem na legálu, zamalujem si, popijem nějaký pivka a ubalíme brko, je to párádní chill. “*

Jediný kom. partner 3 za celý svůj život sprejoval pouze na legálních plochách a jak jsme si výše uvedli graffiti pro něho nikdy nebylo adrenalinovou záležitostí.

Dále si z tabulky můžeme všimnout, že ostatní respondenti většinou mají zkušenosti s obojím.

Komunikační partneři 1 a 4 dále uvedli, že kdysi většina toho, co namalovali, bylo na nelegálních místech, ale teď už se orientují pouze na legální místa, oba dva respondenti občas ještě udělají pro někoho zakázky, kde jim třeba vymalují hospodu nebo něco

podobného. Kom. partner 1 uvedl: „*Ted' už většinou dělám jenom legály, před pár lety jsem měl problémy s policajtem, měl jsem podmínku a kdyby to jednou kámoš nevezal na sebe, tak bych si šel možná sedět, řekl jsem si, že si dám na chvílku pauzu, nakonec to skončilo tak, že ted' maximálně něco potažuju, když se vracím večer domů.*“

Tabulka 5 – Trs 4 - Zkušenosti sprejerů s rizikovým chováním

	Záškoláctví	Problémy s chováním ve škole	Krádeže	Návykové látky		
				Alkohol	Halucinogeny	Tvrdé drogy
1	X	X	X	X	X	
2	X	X		X	X	X
3	X			X	X	X
4	X			X	X	
5	X	X	X	X	X	X
6	X			X	X	X

(Zdroj: vlastní výzkum)

Trs 4 zaznamenává problémy respondentů ve školou. V období dospívání mají osoby tendence bouřit se proti autoritám a snažit se bojovat proti pravidlům a normám. U dotazovaných osob to nebyla výjimka.

Každý z nich za dobu své školní docházky se dopustil něčeho, co mu způsobili nebo mohlo způsobit problémy ve škole. Nejvíce běžné bylo mezi dotazovanými záškoláctví. Každý z nich během jejich dospívání byl někdy za školou. Někteří z nich jako kom. partner 5, do školy nedocházeli skoro vůbec. „*Ve škole jsem se objevoval je zřídka, dalo by se říct, že jsem tam více nebyl, než byl, na základce to ještě šlo, i když se měl nějaké problémy kvůli docházce. Když jsem potom přešel na střední měl jsem neuvěřitelné množství zameškaných hodin, na střední mě to nebavilo, tak jsem na to sral a radši jsem se někde flákal, omluvenky jsem si většinou psal sám, náš třídní to stejně moc neřešil, škola, do který jsem chodil, byla stejně plná debilů a nikdo to tam nebral nijak vážně.*“

Ostatní osoby za školu sice občas chodili, ale neměli nějak moc zameškaných hodin. Omluvenky si psali sami nebo jim je napsal někdo z jejich známých.

Komunikační partneři 1, 2 a 5 uvedli, že ve škole měli i větší problémy s chováním. Většinou se to týkalo drzého chování vůči učitelům či ostatním zaměstnancům školy, šikánování ostatních spolužáků, neplnění školních povinností a u kom. partnera 1 byl problém s chováním i v souvislosti s prodejem marihuany na školním pozemku, který nakonec vedl k tomu, že byl ze školy vyhozen a musel si najít školou novou. Tito respondenti mívali i ve většině případů každý rok od započetí druhého stupně na základní škole, sníženou známku z chování. U ostatních respondentů se občas taky objevili nějaké známky problémů z chování, ale vyvázli maximálně jen s poznámkou. Kom. partner 1 na toto uvedl: *„Ve škole jsem byl pořád v nějakým průseru, měl jsem konflikty s učiteli, nebavilo mě poslouchat jejich kecy a dával jsem jim to najevo, neustále si někdo ze školy stěžoval mojí rodičům, že jsem drzý a neumím se chovat. Do problémů jsme se taky dostával kvůli šikánování, ve třídě na základce jsme měli jednoho debilka, který dostával často neuvěřitelný záchvaty vzteku, bavilo nás ho provokovat, vždycky se nasral celej zrudl a začal na nás rvát a pokoušel se nás honit a mlátit nás, neskutečně jsem se tím jako mladý bavili, na střední mě taky bavilo ostatní debilky zamykat do skříněk a podobně, nebyl jsem úplně nejlepší člověk, kterýho by člověk chtěl mít za spolužáka. Kašlal jsem i na úkoly i referáty a tak, co jsme ve škole dostávali, přišlo mi zbytečný, přijít ze školy, a ještě znova něco dělat do školy. Z mé první střední mě pak nakonec vyhodili, tak jsem šel jinam a tu už nakonec nějak dodělal.“*

Dále jsou v trsu 4 jsou zobrazeny krádeže. Zajímaly mě hlavně krádeže nějak spojené s graffiti. Cena sprejů a dalších pomůcek je vysoká a obzvláště pro dospívající osoby, může být velmi náročné si na spreje a další ušetřit. Z tohoto důvodu se objevují případy, kdy se někteří jedinci rozhodnou radši něco ukrást, než aby dlouhou dobu čekali než si na to našetří.

V tomto případě se většina respondentů shodla, že nikdy nekradli. Komunikační partneři 2, 3, 4 a 6 uvedli, že osobně nic neukradli. Kom. partner 2 uvedl, že když chodili ještě jako nezletilý sprejovat, měli ve své skupině osoby, které právě kradli spreje. Díky tomuto kom. partner 2 nemusel nikdy ukrást a zároveň nikdy nemusel přemýšlet, jak sehnat na svůj koníček potřebné peníze, jeho přátelé se s ním a s dalšími o věci, které nakradli, rozdělili. V podobné situaci se nacházela i kom. partnerka 6. Kolem ní se taky pohybovali lidi, kteří sháněli spreje všemi možnými prostředky.

U kom. partnerů 3 a 4 byla situace taková, že si ve většině případů spreje kupovali. U kom. partnera 4 se občas stalo, že nějaké spreje a podobně dostal od ostatních lidí, ale

bylo to pouze ve vzácných případech. Většinou si na ně šetřili z peněz od rodičů anebo z různých brigád, na které chodili jako studenti.

Komunikační partneři 1 a 5 jako nezletilý řešili svůj problém s nedostatkem peněz pomocí krádeží. Většinou se zaměřovali na větší hobbymarkety v jejich okolí. Tito dotazovaní respondenti měli ovšem štěstí, že nikdy nebyli přichyceni při činu, takže kvůli tomuto chování se nikdy nedostali do problémů.

S krádežemi ovšem respondenti přestali před tím, než dosáhli 20. Dle jejich slov to hlavně bylo díky tomu, že už si začínali sami vydělávat a nechtěli se v tolika letech dostat do problému, kvůli takovým zbytečným věcem jako jsou krádeže.

V trsu 4 jsou zaznamenány zkušenosti respondentů s drogami. Každý dotazovaný respondent měl nějaké zkušenost s návykovou látkou. Větší rozdíly se začaly objevovat až u zkušeností s tvrdými drogami.

Alkohol patří v České Republice mezi nejběžnější návykové látky. Jeho konzumace je spjatá se společenskými událostmi. Společensky tolerována je i větší konzumace alkoholu, závislost na alkoholu není viděna jako problém a negativně je zde pohlíženo spíše na abstinenci. Každý z komunikačních partnerů měl s alkoholem zkušenost už před 18. rokem věku. Alkohol poprvé ve větším množství vyzkoušeli okolo 14 let. U všech komunikačních partnerů bylo typické, že před dosažením 18 let o víkendech často pili. Většinou si alkohol sháněli tak, že si našli obchody, kde jim alkohol i tak prodali nebo si před obchodem našli osobu bez přístřeší a za to, že mu dali peníze navíc, jim koupil alkohol, také ve svém okolí měli vytipované hospody, kde jim nalili alkoholu i bez občanského průkazu. Po dosažení 18 let se konzumace alkoholu u kom. partnerů 3, 4 a 6 značně snížila. Nyní už jej konzumují akorát při nějakých větších společenských událostí. Kom. partneři 1, 2 a 5 mají k alkoholu stále velmi pozitivní vztah. Je pro ně typické, že si koupí na cestě domů alkohol a před spaním ho sami doma vypijí. Obzvláště u kom. partnera 2 se objevuje nadměrná konzumace, která by mohla být spojena i se závislostí na alkoholu, jelikož u něho je typické vypít za den půl litru tvrdého alkoholu, u tohoto respondenta se se už velmi dlouho neobjevil den, kdy by nebyl pod vlivem právě alkoholu.

Další látkou, která je mezi respondenty běžně konzumovaná, jsou konopné drogy. Nejčastější formou konzumace mezi dotazovanými bylo kouření marihuany, občas si udělali i koláčky nebo bramboráky, také si někdy udělali z listů mléko. Další formou toho, jak konopí užívali, byl hašiš. Marihuanu většina komunikačních partnerů poprvé zkusila 13 až 14 let věku, když byli ještě na základní škole, jen kom. partner 3 poprvé vyzkoušel

konopí až na střední škole. Konopí si většinou kupovali nebo dostávali od kamarádů. Kom. partner 1 a 5 si konopí i pěstovali. Kom. partner 4 přestal konopí užívat asi před 5 roky, předtím především kouřil marihuanu několikrát denně a prý už začal pociťovat, že by s tím měl přestat. Kom. partner 3 kouří marihuanu jen výjimečně, v průměru se jeho konzumace pohybuje tak okolo jedné marihuanové cigarety za měsíc. Zbylé osoby užívají marihuanu celkem pravidelně. Komunikační partneři 1 a 2 kouří marihuanu několikrát denně a množství, které vykouří, se někdy pohybuje i přes gram denně a dle jejich slov si ani nedokáží představit den, kdy by si marihuanu nezakouřili.

Všechny osoby mají nějakou zkušenost s halucinogeny. Všichni z nich někdy vyzkoušeli lysohlávky a komun. partneři 2, 3 a 5 mají nějakou zkušenost s LSD, ale jen to kdysi vyzkoušeli a nyní už LSD nepožívají. U těchto látek se konzumace u všech respondentů pohybuje na minimu. kom. partneři 4 a 6 prý jen kdysi párkrát vyzkoušeli lysohlávky a nyní už nemají potřebu zkoušet konzumaci znova. Kom. partneři 1, 2, 3 a 5 občas lysohlávky konzumují. Většinou se jedná 1 až 2 dávky za rok.

Rozdíly mezi dotazovanými se začaly objevovat až u tvrdých drog. Dosud kom. partneři neměli problém se zkoušením různých drog, ale k tomuto typu drog měli někteří respondenti velmi negativní vztah. Zvláště u kom. partnera 1 byl tento negativní vztah značný, při rozhovoru na toto téma uvedl: „*Nesnám feťáky už od dob, co můj bratr začal fetovat, nejradši bych všechny feťáky střílel. Pokud zjistím, že někdo z mých známých fetuje odmítám se s nimi dál bavit.*“ Kom. partner 4 také nemá k tvrdým drogám pozitivní vztah, ale pokud ostatní berou tvrdé drogy a dokáží to mít pod kontrolu, tak mu to nevádí. Zbytek dotazovaných má nějakou osobní zkušenost s tvrdými drogami. Většinou se jedná o pervitin, pervitin je u nás nejběžnější tvrdá droga. Kom. partner 3 uvedl, že kdysi tvrdé drogy bral, hlavně pervitin. Jelikož tyto drogy bral minimálně, nestal se závislým a nedělal mu problém přestat. Kom. partneři 2, 5 a 6 tvrdé drogy občas užívají, ale dle jejich slov jsou jen rekreační uživatelé, co si dají dávku jen občas na nějaké „*párty*“ a nejsou na tvrdých drogách závislí.

Tabulka 6 – Trs 5 – Úrazy způsobené díky sprejerství

	Ano	Ne
1	X	
2	X	
3		X
4	X	
5		X
6		X

(Zdroj: vlastní výzkum)

Dále v rozhovoru s respondenty mě také zajímalo, jestli se někdy nějak vážněji zranili, když byli sprejovat. V trsu 5 si můžeme všimnout, že odpovědi byly vyrovnané.

Komunikační partneři 3, 5 a 6 nemají žádné zkušenosti s žádným větším zdravotním úrazem. Kom. partneři 3 a 5 uvedli, že se jim nikdy nic vážnějšího ze zdravotního hlediska nestalo, jediné si z noci odnesli pár šrámů. Respondent 6 uvedla: „*Mně se teda osobně nic moc nikdy nestalo, maximálně jsem se o něco někde odřela, ale znám pár lidí, kteří neměli takový štěstí, znám jednoho týpka, kterej chtěl jednou sprejovat na nádraží, ale vylezl na vagon a dostal zásah elektrickým proudem, od té doby nemůže chodit. Pár lidí, co znám, si třeba zlomili ruku nebo nohu, ale už nic tak vážnýho, z čeho by měli komplikace.*“ Kom. partner 3 nemá se zraněním vůbec žádné zkušenosti.

Kom. partneři 1 a 4 zažili během jejich života situace, kde se zranili. Osoba 1 zažil situaci, kdy v noci sprejovali a poté museli rychle přelézt plot, protože je někdo zahlédl, při přelézání ztratil rovnováhu a spadl z výšky na zem. Tento pád zapříčinil, že si zlomil ruku. Poté se mu něco podobného stalo, když byl jednou malovat na legálu. Lezl po žebříku, aby dosáhl i na místa, kam nedosáhne, ale jelikož během této akce požil alkohol ze žebříku spadnul. Kom. partner 4 měl podobný zážitek, když utíkal z místa, kde sprejoval a cestou se mu se mu zlomit nohu.

Tabulka 7 – Trs 6 – Zkušenosti s agresivním chováním uvnitř subkultury

	Verbální agresivita vůči jejich osobě	Fyzická agresivita vůči jejich osobě	Jejich agresivní chování vůči ostatním
1	X	X	X
2	X	X	
3	X		
4	X	X	X
5	X	X	X
6	X		

(Zdroj: vlastní výzkum)

V rozhovoru jsem se také zajímala o to, jaké mají zkušenosti s agresivním chováním uvnitř graffiti subkultury (trs 6). V teoretické části je uvedeno, že v této subkultuře bývalo běžné určité agresivní chování vůči „toyům“, proto mě zajímalo, jaké s tím mají zkušenosti respondenti.

Všichni dotazovaní uvedli, že zažili nějakou formu agresivního chování vůči jejich osobě. Kom. partneři 3 a 6 se setkali pouze s verbálním napadáním. Kom. partner 3 tyto zkušenosti popisoval tak, že když byl někde malovat, tak mu bylo vyčítáno to, že nemůže chodit na legály, protože nikdy nedělal nic jiného. Občas se setkával s výhružkami, že když ho tady příště uvidí, tak ho zbijí, ale zatím se nikdy nic takového nestalo. Kom. partnerka 6 uvedla, že se setkala s lidmi, kteří jí zakazovali dělat graffiti, ale pravděpodobně díky jejímu pohlaví se nikdy nesetkala s žádným fyzickým napadením i s výhružkami neměla žádný větší problém.

Ostatní zažili nějakou formu fyzického napadení. Nejvíce zkušeností se objevuje u kom. partnerů 1 a 4, pravděpodobně proto že jsou nejstarší a tyto formy napadení ostatní sprejerů se postupem času snižovali. Kom. partner 1 na toto sdělil: „Pamatuju si, jak jsem jako mladej parchant přijel poprvé do Prahy s cílem si zamalovat, u legálu nás chytla partička týpků, dostali jsme od nich přes držku a vzali nám spreje, které pak hodili do řeky.“ S podobnými zkušenostmi se svěřil i kom. partner 4. Obdobné situace se jim stávaly opakovaně. Dále uvedli, že si myslí, že je celkem škoda, že se toto chování objevuje v čím dále menší míře, že by se tímto aspoň dalo zbavit několika zbytečných „toyů“. Zbytek dotazovaných uvedl, že je jednou nebo dvakrát někdo napadl, také jim

několikrát vyhrožovali a zakazovali chodit na různá místa, ale nikdy to nebylo nic extra vážného.

S agresivním chováním vůči ostatním mají zkušenosti kom. partneři, 4 a 5. Jak už bylo výše uvedeno týkalo se to hlavně „toyů“. Kom. partner 4 při tomto rozhovoru uvedl: *„Když ti nějaký špatnej toy přejede tvůj piece, tak tě to určitě nasere a chceš si to s ním vyřádit, pokud tihle ti toyové nemají respekt, tak je respektu musíš naučit pomocí násilí“*. S tímhle se shodli i ostatní, většina konfliktů byla právě o tom, že jim někdo přejel jejich výtvar a vytočilo je to. Dále to bylo kvůli tomu, že se v okolí objevil nováček, kterému to nešlo a oni mu chtěli „vysvětlit“, že s tímhle nesmí na ulici.

Tabulka 8 – Trs 7 – Závislost na graffiti

	Ano	Ne
1	X	
2	X	
3		X
4	X	
5	X	
6	X	

(Zdroj: vlastní výzkum)

V průběhu rozhovoru s respondenti jsem si všimla pro mě zajímavého fenoménu. Většina z dotazovaných uváděla, že pro ně graffiti byla nebo je závislost (trs 7). Jediný kom. partner 3 nepovažoval graffiti za závislost, ale pouze za svůj koníček.

Ostatní považovali graffiti za něco, bez čeho už skoro nemůžou být. Když byli ještě ve škole, dle jejich slov většinu času si o hodinách jen malovali a přemýšleli o tom, jak by mohli zlepšit svoji techniku. Scházeli se s ostatními a dokázali hodiny sedět a jen si malovat. Když zrovna nemalovali, tak o tom v mnoho případech aspoň mysleli a těšili se, až si zase zamalují. Když byli někde v noci venku, tak s sebou měli aspoň tagovku, kterou popisovali vše, co mohli, protože si dle jejich slov nemohli pomoc a chtěli vidět svůj tag úplně všude. Také se shodli na tom, že pro ně byly neodolatelné pocity, když chodili v noci někam sprejovat. Prý nemohli být bez toho pocitu adrenalinu, když byli někde, kde neměli, ten pocit nebezpečí je naplňoval něčím novým. Nemohli se dočkat až v noci zase

někam vyrazí. I když někteří respondenti byli podmíněně odsouzení, tak si nemohli pomoc a stejně chodili v noci někam sprejovat.

Tabulka 9 – Trs 8 – Zkušenosti se sociálními službami

	Pozitivní zkušenosti	Žádné zkušenosti
1		X
2	X	
3		X
4		X
5		X
6		X

(Zdroj: vlastní výzkum)

Komunikačních partnerů jsem se dále ptala, jestli mají nějaké zkušenosti ze sociálními službami, které jsou obsaženy v zákoně o sociálních službách (trs 8).

Dotazovaní zprvu nevěděli, jaké služby mám na mysli, jelikož neznali znění tohoto zákona, tak jsem jim vysvětlila a řekla jsem jim, že mám na mysli služby, jako jsou nízkoprahové zařízení pro děti a mládež, terénní programy, kontaktní centra atd.

Většina dotazovaných až na kom. partnera 2 uvedla, že v průběhu jejich života zatím nenavštívili žádnou z těchto sociálních služeb. Kom. partneři 3, 4 a 6 ani nevěděli, jestli se v jejich okolí tyto služby vyskytují a kde by je měli hledat. Kom. partneři 1 a 5 uvedli, že některé z těchto služeb znají a mají alespoň menší představu, kde by tyto služby v jejich okolí mohli najít.

Kom. partner 2 prý ještě na základní škole se svou třídou navštěvoval nízkoprahové zařízení pro děti a mládež. Tuto službu navštěvovali od druhého stupně jednou za rok. Tyto akce byly preventivního zaměření, týkali se šikany, drog a třeba ještě sexuálního chování. Poté ještě nízkoprahové zařízení navštěvoval, když tam byla nějaká jednorázová akce, občas se v tomto zařízení plánovali i menší graffiti akce, kde mohli návštěvníci sprejovat na natažených foliích. Dále uvedl, že na tyto zkušenosti nahlíží pozitivně a že se této akce pravděpodobně znovu zúčastní.

Tabulka 10 – Trs 9 – Konflikt s policií

	Ano	Žádný trest	Alternativní tresty
1	X		X
2	X		X
3	X	X	
4	X		X
5	X		X
6	X		X

(Zdroj: vlastní výzkum)

Dále jsem se ptala, jestli mají nějaké zkušenosti s policií (trs 9). Všichni dotazovaní se shodli na tom, že po dobu, co dělají graffiti, měli nějaké konflikty s policií.

Velmi mě překvapilo, že zkušenosti s tímhle tématem měl i kom. partner 3, který tvrdil, že sprejuje pouze na legálních plochách. Odůvodnil to tím, že mu často stává, že když sprejuje někde venku na zakázku, tak se mu často stává, že někdo z kolemjdoucích na něho zavolá policii. Vyprávěl mi, jak si ho jeden vlastník garáže najal, aby mu garáž posprejoval. Během jeho práce najednou přijela Policie České Republiky a policisté chtěli vědět, co tam dělá. Vysvětlil jim, že tam sprejuje na povolení vlastníka, ale neměl u sebe žádné potvrzení, tak musel shánět vlastníka, aby mu jeho tvrzení potvrdil. Jednou se mu stalo, že ho i málem zatkli. S těmito situacemi mají podobné zkušenosti i kom. partneři 1, 4 a 6.

Další zkušenosti s policií a graffiti měli dotazovaní právě kvůli nelegálnímu sprejování. Tyto zkušenosti měli, až na respondenta 3, všichni ostatní. Komunikační partneři se shodli, že ve většině případů, kdy sprejovali, na ně policie nepřišla. Jen v minimálních případech se stalo, že by je chytili přímo při činu. Když už se policii podařilo je zatknout většinou byli pod vlivem alkoholu, takže si nedávali moc pozor na to, co v té chvíli dělají. Většinou je chytili přímo na místě činu nebo kousek od toho místa, kdy je usvědčilo to, že se sebou měli barvy nebo měli oblečení a ruce od barev. Poté byli ihned policií převezeni na policejní stanici, kde strávili několik hodin na výslechu. Nakonec je propustili domů a za nějakou jim přišel dopis, který je předvolal k soudu. Kom. partner 2 mi k tomuto popsal celkem zábavnou situaci, která se mu nedávno stala. „Nedávno jsem se s jedním kámošem celkem dost opil a nenapadlo nás nic lepšího než,

že vezmem spreje a půjdem něco pomalovat, mě při tom chytili a odvezli k výslechu, ale jemu se podařilo utýct, toho kreténa z nějakýho důvodu nenapadlo nic lepšího než, že přijde na služebnu a tam se zeptá, kdy mě pustí, jelikož ale přišel ve stejných hadrech, tak si policajti všimli, že má oblečení a ruce od barev, tak ho vzali k výslechu, ten debil měl s sebou ještě batoh s plechovkama (smích) “. Komunikační partneři 1, 2, 4, 5 a 6 se alespoň jednou ocitli u výslechu.

Všechny dotazované osoby mají ještě nějaké zkušenosti s policií, které se netýkají graffiti. Většinou se to týkalo toho, že byli přistižení pod vlivem alkoholu jako nezletilý. Také mívali problému kvůli rušení nočního klidu. Kvůli tomuto, ale nikdy neměli vážnější problémy.

V trsu 9 jsou zaznamenány tresty, jaké dostali respondenti. Žádnému z respondentů nikdy nebyla odňata svoboda, ale kom. partneři 1 a 4 znají ve svém okolí někoho, kdo kvůli graffiti skončil ve vězení. Komunikační partner 1 uvedl, že mu před pár lety hrozilo, že půjde do vězení. Jelikož byl podmíněčně odsouzen a porušil již jednu podmínku, když byl znovu podezřelý ze sprejování, jeho kamarád to vzal vše na sebe.

Jediný kom. partner 6 nikdy nebyl odsouzen za sprejování.

Zbytek dotazovaných byl alespoň jednou kvůli graffiti před soudem. Pokud kom. partneři byli chyceni se sprejem a dalšími pomůckami, tyto věci jim byli zabaveny. Dotazování poté mohli podat žádost o navrácení věcí, ale nikomu z nich se do toho nechtělo. Kom. partneři od soudu odešli s podmíněným odsouzením k trestu odnětí svobody, doba podmínky se u každého lišila. V mnoha případech respondenti museli svá díla přemalovat. Dále má každý odsouzený respondent zkušenosti s obecně prospěšnými pracemi. Rozsah hodin, který jim byl uložen, se většinou pohyboval mezi 100 h. až 300 h. Kom. partneři tento trest vykonávali na různých místech, v nejvíce případech uklízeli veřejná prostranství, dostávali se i do základních škol nebo trest vykonávali v zoologické zahradě. Všichni tito odsouzení respondenti mají tedy nějakou zkušenost s probační a mediační službou. Během rozhovorů bylo vidět, že se respondenti příliš neorientují v trestním řízení a ostatních zákonech. Jediný kom. partner 4 projevil znalost v těchto věcech.

5 Diskuze

Cílem této bakalářské práce bylo, zjistit, jakého rizikového chování se dopouští tvůrci graffiti. Realizace výzkumu byla provedena polostrukturovaného rozhovoru se šesti respondenty.

Během výzkumu jsem se od respondentů dozvěděla mnoho zajímavých informací. Mezi první informace, které jsem zjistila bylo to, že většina dotazovaných sprejerů má ukončené střední vzdělání. Jeden z komunikačních partnerů si později dodělal i vysokoškolské vzdělání. Dotazovaní se vyjádřili, že ve svém okolí znají naprosté minimum lidí, kteří by dělali graffiti a měli pouze základní vzdělání.

Dle Širůčkové (2010) mezi rizikové chování patří i delikventní chování k hmotnému majetku a mezi toto chování patří i sprejerství. Po zhotovení svého výzkumu souhlasím s tím, že graffiti můžeme řadit právě mezi rizikové chování. V teoretické části bylo definováno rizikové chování podle Jedličky (2015), kde bylo řečeno, že rizikové chování je chování, kde se zvyšuje riziko tělesné, materiální, psychické nebo sociální újmy. Dle výpovědi dotazovaných graffiti tuto definici splňuje.

Většina kom. partnerů začínala s prvními pokusy o graffiti okolo období dospívání. Až na jednoho kom. partnerů se jejich důvody se začátkem s graffiti shodovali. Kom. partneři byli na 2. stupni na základní škole a vídávali graffiti všude po zdech, dotazovaní chtěli do této skupiny lidí patřit. Líbilo se jim, že to bylo něco nezákonného něco, co by správně dělat neměli. Dle Sobotkové (2014) bývá právě v tomto období velmi časté, že se jedinci dopouští rizikového chování. Pro dospívajícího je důležité mít nějakou skupinu, kam může patřit a která má podobný pohled na svět (Vágnerová, 2012). Graffiti jim tohle umožňovalo, v této komunitě si našli nové přátele se stejnými názory. Jediný kom. partner 3 byl v tomto pohledu jiný. O graffiti se zajímal jen kvůli jeho zájmu o umění.

U sprejerů bývá v mnoha případech typické, že ke konci období mladší dospělosti, jedinci končí s nelegálním graffiti. Oba respondenti, kterým bylo nad 30 let potvrdili, že ve většině případů chodí už pouze na legální plochy, respondent 1 uvedl, že akorát když je pod vlivem alkoholu, tak se občas stává, že něco pomaluje. Oba se shodli na tom, že s tímto přestali, protože už měli kvůli graffiti problémů dost a teď se chtějí zaměřit na jiné věci a stabilizovat svůj osobní život. Toto chování souhlasí s Vágnerovou (2007), která tvrdí, že osoby ve druhé polovině 20. let věku rozumí tomu, že je potřeba se řídit určitými společenským pravidly.

Pro kom. partnery bylo graffiti důležité kvůli několika faktorům. Všichni se shodli, že si v této subkultuře našli dobré přátele, kteří jsou pro ně jako rodina. Dle Smolíka (2010) právě subkultury přináší jedincům pocit porozumění a pocit toho, že někam patří. Líbí se jim, že se díky graffiti můžou svobodně vyjádřit. Až na kom. partnera 3, se ostatní shodli, že mají rádi na graffiti adrenalin a pocit nebezpečí.

Všichni sprejeři potvrdili to, že mají ve svém životě zkušenosti s dalšími typy rizikového chování. Nejčastěji se to týkalo záškoláctví, agrese a návykových látek. To že se respondenti v období školní docházky dopouštěli záškoláctví nebylo žádné velké překvapení. Většina studentů má svém životě zkušenost se záškoláctvím. Největší zkušenosti se záškoláctvím měl kom. partner 5, ale kvůli laxnímu chování učitelů na odborném učilišti, kam docházel, s tím neměl velké problémy. Kom. partneři 1, 5 a 6 se přiznali, že se dopustili šikany na svých spolužácích nebo i učitelích. Nejvíce to bylo znát u kom. partnera 1, který se svěřil s tím, že se dopustil verbální i fyzické šikany. Tento sprejer vyrůstal do 8 let v dětském domově, kde ho pravidelně šikanovali. Ani tohle přiznání o šikaně nebylo nijak překvapivé, jelikož podle České školní inspekce se v období 2012–2015 řešila šikana na téměř každé druhé základní škole.

Další agresivní chování sprejerů se objevovalo uvnitř graffiti subkultury. Toto potvrzuje popis české graffiti subkultury od Overstreet (2006), která popsala, jak se zde začala objevovat fyzická agrese proti nováčkům, a i proti slabším jedincům. Tvrzení sprejerů také souhlasí s tím, že v poslední letech se toto chování objevuje v čím dále menší míře. Dle nich to je také důvod, proč se objevuje takové množství nekvalitního graffiti. Starší ze sprejerů se vyjádřili, že by si přáli, aby se toto začalo u nás zase objevovat ve větší míře, tyto osoby se shodli, že toto byla neúčinnější prevence graffiti, protože u graffiti zůstávali jenom lidé, kteří se tomu chtěli vážně věnovat. Kom. partneři 1, 4 a 6 se i negativně vyjádřili k českému filmu *Gympel* (2007), po jehož zveřejnění se na ulicích objevilo obrovské množství „toyů“.

Statistiky Světové zdravotnické organizace řadí Českou republiku na první místa ve spotřebě alkoholu, toto se týká i spotřeby alkoholu mezi mladistvými. Dotazovaní se shodli na tom, že jako nezletilí často popíjeli alkoholické nápoje. U některých dotazovaných konzumace alkoholu během let klesala, ale například u kom. partnera 2 se neustále zvětšuje, v jeho případě se, dle mého názoru, dá mluvit už o závislosti na alkoholu. Dotazovaní také mají bohaté zkušenosti s konopnými drogami. Kom. partner 1 a 2 kouří marihuanu pravidelně. Za den jsou schopni vykourit i přes 1 gram marihuany. Zbytek komunikačních partnerů kouří marihuanu jen nárazově a nejmenší spotřebu má

respondent 3. Dle Výroční zprávy o stavu ve věcech drog (2017) je uvedeno, že alespoň jednu zkušenost s konopím má 44,2 % osob mezi 15–34 let. Někteří z nich (2,3,5 a 6) mají nějaké zkušenosti s tvrdými drogami. Nejčastější droga, kterou užívali, byl pervitin. U tvrdých mě velmi překvapilo, že respondent 1 má velmi negativní názor na uživatele tvrdých drog. Pravděpodobně se u něho tento názor vytvořil v době, kdy byl jeho starší bratr závislý a kvůli své závislosti se dostal na několik let do vězení.

Kvůli graffiti, mají kom. partneři 1 a 5, zkušenosti i s krádežemi, kdy jako nezletilý kradli spreje, protože neměli dostatek peněz na jejich pořízení. Sice ani jeden z nich nebyl přichycen při činu, ale oba se shodli na tom, že to byla pouze mladistvá nerozvážnost a tohle chování dál nerozvíjeli.

Nejvíce mě během výzkumu překvapilo, že většina dotazovaných vůbec nezná různé druhy sociálních služeb. Pouze kom. partner 2 znal nízkoprahové zařízení pro děti a mladistvé, kam docházel se svou třídou na základní škole v rámci preventivního programu. Toto zařízení občas pořádalo i veřejné akce a jedna z těchto akcí se právě zabývala i graffiti, kde mohly si mohli návštěvníci i klienti zamalovat na fóliích. Nápad této akce se mi velmi líbil a myslím, že je dobře, že nízkoprahová zařízení pro děti a mládež začínají organizovat čím dál více takovýchto akcí. Kom. partner 5 uvedl, že o nějakých službách jako jsou nízkoprahová a kontaktní centra už někdy slyšel, ale nikdy ho toto moc nezaujalo, takže nemá ani představu, kde by tyto zařízení mohl najít. kom. partner 1 od někoho se svých známých slyšel o graffiti akci, kterou pořádalo právě nízkoprahové zařízení, ale nikdy se tam osobně nebyl podívat.

Dalším zajímavou věcí bylo to, jak většina dotazovaných (mimo kom. partnera 3) mluvila o graffiti, jako o své závislosti. Dle Nešpora (2007) závislost vznikne pro určitou látku či třídu látek, proto závislosti na určitému typu chování není závislost v pravém slova smyslu. Ovšem některé znaky jejich chování byli podobné jako u závislého člověka, respondenti podle jejich slov pociťovali velmi silnou touhu po sprejování. Dotazovaní, kteří byli v podmíněném trestu odnětí svobody, chodili v noci stále sprejovat, protože si podle nich nemohli pomoci. Kvůli graffiti začínali zanedbávat školu a v některých případech i práci. V posledních letech se dle Vacka (2011) objevuje fenomén, kdy se odborníci snaží do definice závislosti dostat i behaviorální závislost.

Když jsem s nimi probírala jejich zkušenosti s policií, tak se většina z nich shodla na tom, že tyto události mívali podobný průběh. Jediný kom. partner 3 nebyl nikdy zadržen. Všichni zbývající byli za své nezákonné chování potrestáni k podmíněnému odsouzení k trestu odnětí svobody, k tomu dostali ještě několik hodin obecně prospěšných prací. Na

jejich odpovědí mě zaujalo to, že i když měli velké zkušenosti s trestním řízením a alternativními tresty, až na kom. partnera 4 neměli o těchto věcech velké znalosti, většinou někam přišli a jen podepsali a odsouhlasili to, co jim činné orgány donesli. Jsem toho názoru, že je správné, když sprejeři nejsou za své činy, hned odsouzeni k odnětí svobody, ale že se v těchto případech požívají spíše alternativní tresty a do vězení jsou posíláni jen zřídka. Někteří si ještě stěžovali na neprofesionální chování policistů, ale podle rozhovoru, za to v některých případech mohlo jejich arogantní chování. Jak už bylo zmíněno v teoretické části objasněnost graffiti je velmi malá. To souhlasí i s daty, které mi byly během rozhovoru sděleny. Kom. partneři se shodli, že ve většině případů je nechytli a že byli zadrženi hlavně v případech, kdy byli pod vlivem alkoholu. kom. partnera 1 vyprávěl, že když byl jednou na výslechu a ukazovali mu tam fotky graffiti, které podle grafologa byli jeho, tak ani jedno graffiti nebyla respondentova práce.

Po dokončení rozhovorů s komunikačními partnery bylo možné definovat odpověď na výzkumnou otázku. Mezi nejčastější formy rizikového chování patří záškoláctví, šikana a různé projevy agresivního chování, agresivního chování se kom. partneři dopouštěli ve větší míře pouze uvnitř subkultury a pár z nich šikanovalo své spolužáky. Informantům není cizí ani užívání návykových látek, mezi nejoblíbenější patří alkohol a marihuana, ohledně tvrdých drog se jejich názory a zkušenosti začali rozcházet. Dva z dotazovaných sprejerů měli i zkušenosti s krádežemi, kdy kvůli nedostatku peněz se rozhodli ukrást pomůcky pro sprejování.

Dle mého názoru se popularita graffiti bude dále zvětšovat a počet nelegálních graffiti ve městě bude stále větší. Preventivní opatření by se měla zaměřit hlavně na druhý stupeň základních škol. Jelikož v tomto období s graffiti nejčastěji sprejeři začínají. Tyto preventivní akce by se měli konat přímo na školách, kde by žáci byli seznámeni s tím, jaké postihy jim hrozí za sprejerství a měli by být ještě seznámeni s dalšími riziky, která jsou spojené právě s graffiti. Také by se zde mohly propagovat akce nízkoprahových zařízení pro děti a mládež, které jsou spojeny s graffiti. Prevence v pozdějším období by dle mého názoru byly zbytečné.

Závěr

Ve své bakalářské práci jsme snažila zjistit, jakých druhů rizikových chování se dopouští tvůrci graffiti. Pro tento výzkum jsem si stanovila výzkumnou otázku.

Výzkumná otázka: Jakých forem rizikového chování se dopustili tvůrci graffiti?

Výzkumný soubor tvořilo šest komunikačních partnerů (pět mužů a jedna žena), nejmladšímu respondentovi bylo 20 a nejstaršímu 35.

Podle zjištěných informací, se graffiti dá zařadit do forem rizikového chování, se kterým se váže i další rizikové chování. Všechny dotazované osoby se dopouštěli rizikového chování už na základní škole, kde to bylo hlavně záškoláctví a polovina z nich měla zkušenosti i se šikanováním spolužáků, a dokonce i učitelů. Různé formy agresivního chování jsou uvnitř graffiti subkultury běžné a všichni komunikační partneři se setkali s různými výhrůžkami a slovním napadáním. Čtyři z nich mají i osobní zkušenosti s tím, že je fyzicky napadl jiný člen subkultury. Tři z kom. partnerů se přiznali k tomu, že fyzicky napadli jiného sprejera. Tato agresivita v graffiti subkultuře slouží k vyjádření hierarchie a ukazuje nováčkům, co si můžou dovolit. Komunikační partneři také měli bohaté zkušenosti s návykovými látkami. V dobách, kdy byli nezletilí, u nich byla velmi oblíbená konzumace alkoholu, také konopné drogy jsou u nich velmi oblíbené. Někteří z nich mají i zkušenosti s tvrdými drogami. Dva z kom. partnerů mají jako nezletilý zkušenosti s krádežemi kvůli sprejování.

Až na jednoho z dotazovaných byli ostatní za sprejerství odsouzeni, všichni dostali trest podmíněčného odsouzení a obecně prospěšné práce, většina z nich musela svůj výkon také přemalovat.

Jelikož většina z kom. partnerů neměla skoro žádné informace o sociálních službách. Myslím si, že by se sociální služby pro mladé mohli více propagovat. Například v nízkoprahových centrech pro děti a mládež se začínají pořádat menší graffiti akce, o které by se tyto osoby mohly zajímat.

Informace, které přináší tato bakalářská práce, by dle mého názoru mohla pomoci nejenom sociálním pracovníkům s pohledem na tuto subkulturu, ale mohla by pomoci při plánování, jak s těmito osobami dále pracovat.

Seznam použitých zdrojů

BABICKÁ, R., 2008. Pomoc a kontrola v nízkoprahových službách pro děti a mládež. In: JANEBOVÁ, R., KAPPL. M., SMUTEK, M. *Sociální práce mezi pomocí a kontrolou*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2008. 145 s. ISBN 978-80-7041-118-6.

BITTNEROVÁ, D., JANEČEK, P., ed. *Folklor atomového věku: kolektivně sdílené prvky expresivní kultury v soudobé české společnosti*. Praha: Národní muzeum, 2011. 135 s. ISBN 978-80-87398-11-1.

ECHAZU, L., NOCETTI, D. 2019. *Understanding risky behaviors during adolescence: A model of self-discovery through experimentation*. 57, 12-21. ISSN 01448188
GULOVÁ, L. *Sociální práce: pro pedagogické obory*. Praha: Grada, 2011. 208 s. ISBN 978-80-247-3379-1.

Girl Power [online]. ©2019 [cit. 16.3.2019]. Dostupné z: <http://www.girlpowermovie.com/>

FIRSTOVÁ, J. *Kriminalita mládeže v sociálních souvislostech*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014. 216 s. ISBN 9788073805210

HAENFLER, R. *Subcultures: the basics*. New York: Routledge, Taylor & Francis Group, 2014. 192 p. ISBN 978-0415530293

HEBDIGE, D. *Subkultura a styl*. V Praze: Dauphin, 2012. 248 s. ISBN 978-80-7207-835-6.

HENDL, J., 2008. *Kvalitativní výzkum: Základní teorie, metody a aplikace*. 2. vydání. Praha: Portál. 408 s. ISBN 978-80-7367-485-4.

IFSW. *Globální definice sociální práce* [online]. ©2019 [cit. 16.3.2019]. Dostupné z: <https://www.ifsw.org/cs/what-is-social-work/global-definition-of-social-work/>

JEDLIČKA, R., et al. *Poruchy socializace u dětí a dospívajících: prevence životních selhání a krizová intervence*. Praha: Grada, 2015. 544 s. ISBN 978-80-247-5447-5.

KABÍČEK, P., SULEK, Š., MIZEROVA, L., 2010. *Syndrom rizikového chování v dospívání (možnosti efektivní prevence v oblasti abúzu návykových látek)*. *Pediatric pro praxi*. 11(1), 46-48. ISSN 1213-0494

KABÍČEK, P., CSÉMY L., a HAMANOVÁ, J. *Rizikové chování v dospívání a jeho vztah ke zdraví*. Praha: Triton, 2014. 344 s. ISBN 978-80-7387-793-4.

KLÍMA, P. 2004. Pedagogika mimo zdi institucí. In: JEDLIČKA, R., et al. *Děti a mládež v obtížných životních situacích: nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*. Praha: Themis, 2004. 480 s. ISBN 80-7312-038-0.

LOVATA, T., OLTON, E., *Understanding graffiti: multidisciplinary studies from prehistory to the present*. Walnut Creek, CA: Left Coast Press, 2015. 265 p. ISBN 978-1611328684.

MATOUŠEK, O., MATOUŠKOVÁ, A., *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. 3. akt. vydání. Praha: Portál, 2011. 344 s. ISBN 978-80-7367-825-8.

MATOUŠEK, O. *Základy sociální práce*. 3. vydání. Praha: Portál, 2012. 310 s. ISBN 978-80-262-0211-0.

MIOVSKÝ, M., 2006. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada Publishing. 332 s. ISBN 80-247-1362-4.

MIOVSKÝ, M., SKÁCELOVÁ, L., ZAPLETALOVÁ, J. et al. *Prevence rizikového chování ve školství*. Druhé, přepracované a doplněné vydání. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze, 2015. 328 s. ISBN 9788074223921.

MOUSSOVÁ, Z., DUPLINSKÝ, J. 2007. Sociálně patologické jevy vs. rizikové chování – terminologické otázky [online]. [cit. 25.3.2019]. Dostupné z: https://dk.upce.cz/bitstream/handle/10195/38541/MoussovaZ_SocialnePatologicke_2007.pdf;jsessionid=189E7F877178D9E597548AC6E8F2CB10?sequence=1

MRAVČÍK, V., CHOMYNOVÁ, P., GROHMANNOVÁ, K., JANÍKOVÁ, B., ČERNÍKOVÁ, T., ROUS, Z., TION LEŠTINOVÁ, Z., KIŠŠOVÁ, L., NECHANSKÁ, B., VLACH, T., FIDESOVÁ, H., VOPRAVIL, J. 2018. Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2017. Praha: Úřad vlády České republiky. 275 s. ISBN 978-80-7440-219-7

MUNKOVÁ, G. *Sociální deviace: přehled sociologických teorií*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. 168 s. ISBN 9788073803988

NEŠPOR, Karel. *Návykové chování a závislost*. 3., akt. vydání. Praha: Portál, 2007. 176 s. ISBN 978-80-7367-267-6.

ORAVCOVÁ, A., KOLÁŘOVÁ, M., ed. *Revolta stylem: hudební subkultury mládeže v České republice*. Praha: SLON, 2011. 264 s. ISBN 978-80-7419-060-5

OVERSTREET, M. *In graffiti we trust*. Praha: Mladá fronta, 2006. 232 s. ISBN 80-204-1325-1.

PABÓN-COLÓN, J. N. *Graffiti grrlz: performing feminism in the hip hop diaspora*. New York: New York University Press, 2018. 320 p. ISBN 9781479806157.

PČR.,. Statistiky kriminality. [online]. ©2018 [cit. 20.3.2019]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>

PETRUSEK, M., MAŘÍKOVÁ H., VODÁKOVÁ, A. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996. 1267 s. ISBN 80-7184-311-3.

ROSS, J. I., ed. *Routledge handbook of graffiti and street art*. London: Routledge, 2016. 520 p. ISBN 9781138792937.

SMOLÍK, J. *Subkultury mládeže: uvedení do problematiky*. Praha: Grada, 2010. 288 s. ISBN 978-80-247-2907-7.

SOBOTKOVÁ, V. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. Praha: Grada, 2014. 152 s. ISBN 978-80-247-4042-3

SVATOŠ, R. *Kriminologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012. 290 s. ISBN 978-80-7380-389-6.

ŠVAŘÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K., *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. 2. vydání. Praha: Portál, 2014. 384 s. ISBN 978-80-262-0644-6.

TAKI 183. *About TAKI 183* [online]. ©2017 [cit. 16. 3 .2019]. Dostupné z: <https://www.taki183.net/about1>

VACEK, J., 2011. *Behaviorální závislosti*. [online]. [cit. 16.4.2019]., Dostupné z: <http://www.adiktologie.cz/cz/articles/detail/566/3061/Behavioralni-zavislosti>

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie II.: dospělost a stáří*. Praha: Karolinum, 2007. 461 s. ISBN 9788024613185.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. 2. vydání. Praha: Karolinum, 2012. 536 s. ISBN 9788024621531.

VALERIÁN, L., AUFART, J. *Kriminologie: základy kriminologie*. Ostrava: Ostravská univerzita, Lékařská fakulta, 2011, 102 s. ISBN 978-80-7464-038-4.

VLADIMIR 518, VESELÝ, K. *Kmeny: současné městské subkultury*. Praha: Bigg Boss & Yinachi, 2011. 530 s. ISBN 978-80-903973-2-3.

Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník. 2009. [online]. [cit. 16.3.2019]., *In: Sbirka zákonů České republiky*, částka 11. s 406. Dostupné z: <https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/>

Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě. 2000, [online]. [cit. 16.3.2019]., *In: Sbirka zákonů České Republiky*, částka 74. s. 3616–3621. ISSN 1211-1244. Dostupné z: <https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/>

ZEMANOVÁ, V., DOLEJŠ, M. *Životní spokojenost, sebehodnocení a výskyt rizikového chování u klientů nízkoprahových zařízení pro děti a mládež*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. 152 s. ISBN 978-80-244-4492-5.